

Jää! – Koodinvaihto yhdistää kielet

Tapaustutkimus koodinvaihdosta kaksikielisen ystäväporukan kirjallisessa vapaa-ajanviestinnässä WhatsApp-pikaviestintäpalvelussa

Katariina Karjala, 40157

Pro gradu-avhandling i finska språket

Handledare: Urpo Nikanne

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi

2022

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Finska språket	
Författare: Katariina Karjala	
Arbetets titel: Jää! – Koodinvaihto yhdistää kielet. Tapaustutkimus koodinvaihdsta kaksikielisen ystäväporukan kirjallisessa vapaa-ajanviestinnässä WhatsApp-pikaviestintäpalvelussa	
Handledare: Urpo Nikanne	Handledare:
<p>Abstrakt:</p> <p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää välineellisen tapaustutkimuksen avulla, minkälaista koodinvaihtoa suomen kielellä kommunikoivan kaksikielisen ystäväporukan välisessä, WhatsApp-pikaviestintäpalveluryhmässä käytävässä kirjallisessa viestinnässä ilmenee. Eri koodinvaihtotyyppien tarkastelun lisäksi tutkielman tavoitteena on selvittää, minkälaisissa tilanteissa ja mistä syistä eri koodinvaihtotyyppistä päädytään käyttämään kaksikielisessä keskusteluyhteisössä. Kolmantena tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää, millä tavoin suullisessa kommunikaatiossa tapahtuva koodinvaihto eroaa nopeatempoisessa kirjallisessa viestinnässä tapahtuvasta koodinvaihdsta.</p> <p>Tutkielman aineisto koostuu kuuden satakuntalaisen 25–30-vuotiaan naisen välisestä kirjallisesta viestinnästä WhatsApp-pikaviestintäsovelluksessa kuuden vuoden ajalta. Aineistossa esiintyvien viestien aikaväli ulottuu vuoden 2015 puolivälistä vuoden 2021 puoliväliin. Kyseisellä aikavälillä viestintää on tapahtunut arviolta noin 16000 viestin verran. Tutkielman materiaalina puolestaan on käytetty koodinvaihtoa ja siihen liittyvien käsitteiden teoriaa käsittelevää aiempaa tutkimusta, jota hyödyntämällä on luotu aiemman tutkimuksen ja tarkasteltavan aineiston väliseen vuoropuheluun pohjautuva pohdinta.</p> <p>Tarkastelun kohteena on ystäväporukan perustaman suljetun WhatsApp-ryhmän sisällä lähetetyt viestit, joiden pääasiallinen kieli eli <i>matriisikieli</i> on suomi. Useat ryhmän sisällä lähetetyt viestit sisältävät vaikutteita vieraista kielistä, kuten ruotsista ja englannin kielestä, mikä aikaansaa koodinvaihtoa viestien ja keskusteluiden sisällä.</p> <p>Tutkimuksen yhtenä tärkeimpänä tuloksena selvisi, että eri koodinvaihtotyyppien ilmenemistä tarkastellessa lauseensisäisen koodinvaihdon osuus aineistossa on kattavin, mutta myös tag-koodinvaihdon osuus aineistossa on laaja. Toisena merkittävänä tuloksena selvisi, ettei koodinvaihdon ja lainan ero ole aina yksiselitteisesti pääteltävissä, ja että koodinvaihdon ja lainan ero voi olla toisinaan tulkitsijasta ja tutkittavasta kohteesta riippuen hyvin tulkinnanvarainen. Suomenkieliseen yhteisöön vakiintuneen vierasperäisen lainasanan tai -ilmauksen lisäksi on nimittäin otettava huomioon myös kielenkäyttäjän itse opitut lainasanat, jotka ovat vakiintuneet hänen henkilökohtaiseen sanavarastoonsa jostakin vieraasta kielestä. Tästä syystä oli vedettävissä johtopäätös siitä, että lauseensisäisen koodinvaihdon ja lainojen yhteinen osuus oli kattavin aineistossa.</p> <p>Koodinvaihdon ilmenemisen syitä käsittelevä tulos on myös yksi tärkeimmistä</p>	

tutkimuksen tuloksista. Koodinvaihtoa aiheuttaneiden tilanteiden tarkastelussa selvisi, että koodinvaihdon käyttöön vaikuttavat niin kielenkäyttäjän henkilökohtaiset kielelliset mieltymykset, taustat kuin tottumuksetkin. Joidenkin arkikieleen omaksuttujen vierasperäisten sanojen käyttöön vaikuttavat puolestaan ympäristön mukanaan tuomat vierasperäiset kielenkäyttöön liittyvät trendit.

Suullisessa ja kirjallisessa viestinnässä tapahtuvan koodinvaihdon suurimmat erot liittyvät spontaanisuuteen ja kirjoitetun kielen tuomiin mahdollisuuksiin. Puhutun kielen spontaanisuus saa puhujan herkemmin käyttämään koodinvaihtoa kirjalliseen viestintään verrattuna, sillä kirjoitettua viestiä on mahdollista muokata aina viestin lähettämiseen saakka. Kirjallinen viestintä kuitenkin mahdollistaa sellaisen koodinvaihdon, joka on havaittavissa vain sanan tai ilmaisun kirjoitusasusta. Esimerkiksi aineistossa esiintyvä *jää*-sana menettää helposti ruotsinkielisen vaikutteensa tilanteessa, jossa sana esitetään suullisesti.

Nyckelord: Koodinvaihto, kaksikielisyys, monikielisyys, lauseensisäinen koodinvaihto, lauseiden välinen koodinvaihto, lauseenulkoinen koodinvaihto, sanansisäinen koodinvaihto, tag-koodinvaihto, triggering, lainasanat, WhatsApp, kirjallinen viestintä, tapaustutkimus

Datum: 13.1.2022

Sidoantal: 62

Abstraktet godkänt som mognadsprov:

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	3
2. Tutkimuksen lähtökohdat	4
3. Teoria ja aiempi tutkimus	5
3.1 Mitä on monikielisyys?	6
3.2 Koodinvaihto	7
3.2.1 Koodinvaihto funktiona	8
3.2.3 Matriisikielen merkitys	9
3.3 Koodinvaihdon tyypit	10
3.3.1 Lauseensisäinen koodinvaihto	10
3.3.2 Lauseiden välinen koodinvaihto	11
3.3.3 Lauseenulkoinen koodinvaihto	11
3.3.4 Sanansisäinen koodinvaihto	11
3.3.5 Tag ja triggering	12
3.3.6 Laina ja koodinvaihto	13
3.3.7 Koodinvaihdon pulmakohtia	14
3.4 Hybridikieltä vai koodinvaihtoa?	15
4. Tutkimuksen materiaali ja aineisto	15
4.1 Informantit	16
4.2 WhatsApp	17
5. Tutkimuksen metodit	19
6. WhatsApp-ryhmän koodinvaihto	20
6.1 Miten koodinvaihtoa ilmenee?	20
6.1.1 Keskustelu A	21
6.1.2 Keskustelu B	26
6.1.3 Koodinvaihdon ilmeneminen aineistossa	28
6.2 Miksi koodinvaihtoa ilmenee?	31
6.3 Informanttien väliset erot	33
7. Pohdinta	37
7.1. Koodinvaihtotyypit aineistossa	37
7.2 Koodinvaihdon käyttöön vaikuttavat tekijät	42
7.3 Koodinvaihto WhatsApp-pikaviestintäpalvelussa	45

7.5 Tutkielman haasteet ja mahdollisuudet	48
7.6 Eettisyys, luotettavuus ja uskottavuus	49
8 Lopuksi.....	51
Svensk sammanfattning	55
Lähteet.....	59

1. Johdanto

Jopa kaksi kolmasosaa maailman väestöstä kommunikoi kahdella tai useammalla kielellä päivittäin, mikä tarkoittaa sitä, että suurin osa ihmisistä on kaksikielisiä (Kalliokoski 2009, 9). Suomessa monikielisyys ei kuitenkaan aina ole ollut yhtä yleistä kuin mitä se yleisesti maailmassa on, vaan Suomessa normina on pikemminkin ollut yksikielisyys, maan kaksikielistä väestöä lukuun ottamatta. Suomessa kaksikielisyttä edustavat useimmiten maan suomenruotsalaisen vähemmistön kaksikieliset puhujat, joiden kielitaito näyttäytyy yleensä suomi-ruotsi-kielilyhdistelmänä. (Vrt. Martin 2016).

Monikielisillä ihmisillä – eli ihmisillä, jotka kykenevät käyttämään useampaa kuin yhtä kieltä päivittäisessä toiminnassaan ongelmitta – on usein mahdollisuus vaihtaa kieltä spontaanisti kielellisessä kommunikoinnissaan. Hehän taitavat vahvasti useamman kielen, jolloin eri kielten käyttö jopa saman keskustelun aikana onnistuu vaivattomasti. Mikäli puhujan käyttämä kieli vaihtuu ikään kuin lennosta saman keskustelun edelleen ollessa käynnissä, voidaan puhua *koodinvaihdosta*, eli kahden tai useamman kielen sekoittumisesta saman keskustelun aikana (ks. Kovács 2009, 24).

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen kaksi- tai monikielisen ystäväporukan välistä kirjallista vapaa-ajanviestintää. Ystäväporukka koostuu joukosta 25–30-vuotiaita satakuntalaisia naisia, jotka kaikki ovat käyneet ruotsinkielisen kielisaarekekoulun suomenkielisellä paikkakunnalla. Yksi informanteista on käyttänyt kumpaakin kotimaista kieltä kotikielenään lapsuudesta saakka, muut informantit ovat puolestaan kasvaneet yksikielisesti suomenkielisissä kodeissa. Osa naisista on ystäväystynyt jo päiväkotii-ikäisinä, ja viimeisin porukan jäsen on tullut mukaan ystäväporukkaan kahdeksanvuotiaana. He pitävät säännöllisesti yhteyttä edelleen aikuisiällä, ja ovat näin ollen läheisiä toisilleen, mikä antaa edellytykset tuttuuden mahdollistamaan luontevaan ja varauksettomaan keskusteluun.

Tarkastelun kohteeksi olen valinnut keskusteluja vuosilta 2015–2021, jotka on käyty Whatsapp-pikaviestintäpalveluun perustetussa ryhmässä, joka koostuu tämän tutkimuksen informanteista. Ryhmän keskustelut on käyty suomen kielellä, mutta

keskustelut sisältävät aineksia muistakin informanttien hallitsemista kielistä. Eri kielten sekoittuminen saman keskusteluaiheen sisällä on johtanut siihen, että keskustelu sisältää runsaasti koodinvaihdoksi luokiteltavaa kielenkäyttöä. Tämän aineiston pohjalta tutkin, minkä tyyppistä koodinvaihtoa kaksikielisen ystäväporukan spontaanissa kirjallisessa kommunikaatiossa esiintyy.

Koodinvaihtoa on monenlaista, ja aina sen mukaan missä vaiheessa keskustelua kieli vaihtuu, määräytyy se, minkälaista koodinvaihtoa keskustelussa ilmenee. Koodinvaihdon alakategorioihin kuuluu lauseiden välinen eli *intersententiaalinen koodinvaihto*, lauseensisäinen eli *intrasententiaalinen koodinvaihto*, lauseenulkoisen eli *extrasententiaalinen koodinvaihto* sekä *tagsit* eli lisäykset (Kolu 2016, 300–301). Myös *triggering* 'laukaisu' on tärkeä käsite koodinvaihdon kannalta, sillä se kattaa sellaiset ilmaukset, joilla on merkitystä vain yhdellä tietyllä kielellä, minkä vuoksi ilmausta käytetään kyseisellä kielellä myös muunkielisissä keskusteluissa (Kolu 2017, 4).

Tämän tutkielman aiheen valintaan vaikutti niin oma kaksikielinen taustani kuin henkilökohtainen kiinnostukseni kaksi- ja monikielisyyttä kohtaan. Huomatessani, että kiinnitän arkipäiväisessä elämässä tapahtuvaan kielten sekoittamiseen erityistä huomiota, arvelin, että koodinvaihto sopisi myös tutkielmani aiheeksi. Enää oli tehtävä päätös siitä, mistä näkökulmasta lähtisin koodinvaihtoilmiötä tarkastelemaan.

Koodinvaihtoa on tutkittu ajan saatossa laajalti, mutta suuri osa koodinvaihtoon liittyvästä tutkimuksesta pohjautuu suullisessa kommunikaatiossa käytettävään koodinvaihtoon. Tämän vuoksi koen aiheelliseksi tutkia koodinvaihdon ilmenemistä kirjallisessa viestinnässä. Kirjallista viestintää tapahtuu monella eri alustalla, kuten esimerkiksi uutisartikkeleissa ja sähköpostiviestinnässä. Näistä alustoista WhatsApp kuitenkin eroaa nopeatempoisuutensa sekä viimevuosien aikana saamansa epävirallisen viestintäalustan statuksen vuoksi. WhatsAppissa käytettävä kieli on usein epävirallista ja tavanomaiseen kirjoitettuun kieleen verrattuna puhekielisempää, minkä takia uskon koodinvaihtoa ilmenevän eri tavalla WhatsAppissa kuin muilla kirjoitettuun kieleen soveltuvilla alustoilla. Tämän takia päätin keskittää kirjallisessa viestinnässä ilmenevän tutkimuksen juuri WhatsAppissa tapahtuvaan viestintään.

Aineistoni ja aiemman tutkimuksen välisen keskustelun avulla luodun pohdinnan kautta tulen osoittamaan, millä tavoin nämä eri koodinvaihtotyypit ilmenevät tarkastelemassani monikielistä kommunikaatiota sisältävässä keskusteluympäristössä. Pohdin samalla, mikä merkitys asiayhteydellä on siihen, minkälaista koodinvaihtoa informantit viesteissään käyttävät. Tutkielmani tulosten avulla pyrin antamaan ymmärrystä siitä, mitä koodinvaihto ilmiönä käsittää sekä millä tavoin koodinvaihtoa voi ilmetä kirjallisessa WhatsApp-viestinnässä.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on antaa lukijalleen ymmärrystä koodinvaihdosta ilmiönä selvittämällä, minkälaista koodinvaihtoa kaksikielisen ystäväporukan spontaanissa ja nopeatempoisessa kirjallisessa viestinnässä ilmenee. Samalla tarkoitus on pohtia, millä tavoin koodinvaihtoa sisältävä konteksti määrää sen, minkä tyyppistä koodinvaihtoa informantit käyttävät. Tämän tutkielman tarkoituksena on siis luoda sellaisia lopputuloksia, jotka antavat ymmärrystä yleisesti koodinvaihdosta ilmiönä. Luodakseni luotettavia loppupäätelmiä tutkimukselleni aion käydä vuoropuhelua analysoimani aineiston ja aiemman tutkimuksen välillä. Koska tavoitteenani on luoda ymmärrettävä kuva koodinvaihtoilmioista tarkastelemalla kaksikielisten informanttien välistä viestintää, olen muovannut tutkimuskysymykseni tarkastelemaani aineistoon soveltuviksi. Tarkastelen aineistoani ja luon pohdintani seuraavien tutkimuskysymysten pohjalta:

1. Minkälaista koodinvaihtoa kaksikielisen ystäväporukan kirjallisessa vapaa-ajanviestinnässä ilmenee?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, minkälaista koodinvaihtoa informantit päätyvät käyttämään?
3. Miten koodinvaihto kirjallisessa viestinnässä eroaa suullisessa kommunikaatiossa tapahtuvasta koodinvaihdosta?

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Kaksikielisissä ympäristöissä olen usein törmännyt keskusteluihin, joissa eri kielet sekoittuvat. Toisinaan suomenkieliseen keskusteluun saattaa sekoittua ruotsinkielisiä sanoja, ja toisinaan kieli voi vaihtua täysin lauseiden rajoilla. Joskus kielenvaihdon syynä on se, että puhuja ei muista sanaa keskustelussa käytettävällä kielellä, tai joskus jonkin sanan tai sanonnan käänös saattaa olla keskustelun matriisikielelle käännettynä puutteellinen, esimerkiksi *suomalainen sisu* on usein haasteellista kääntää muille kielille. Toisinaan kielenvaihdon syynä voi olla puhujan huolettomuus keskustelutilanteessa: jos puhuja tietää muiden keskusteluun osallistuvien osaavan sekä suomea että ruotsia, voi hän huolettomasti käyttää samassa lauseessa tai keskustelussa molempia kotimaisia kieliä, vailla huolta ymmärretyksi tulemisesta. Koodinvaihdon käytön moninaiset syyt eri kielenkäyttötilanteissa herättivät mielenkiintoni ilmiötä kohtaan, minkä vuoksi päätin tutkia aihetta syvemmin.

Koodinvaihto on kiinnostanut kielentutkijoita jo pitkään, ja koodinvaihtoa ja siihen liitettäviä kielenilmiöitä on tutkittu vuosien saatossa laajalti. Koodinvaihtoa on tarkasteltu eri näkökulmista, ja keskustelua on käyty niin koodinvaihtoon kohdistuvien asenteiden pohjalta kuin koodinvaihdon kieliopillisista näkökulmistakin. Ilmiöön liittyvä aiempi tutkimus pohjautuu kuitenkin usein suullisessa viestinnässä ilmenevään koodinvaihtoon, minkä vuoksi kirjallisessa viestinnässä tapahtuvaa koodinvaihtoa on vielä syytä tutkia.

Nykyaikana erilaiset modernit viestintäpalvelut mahdollistavat spontaanin ja nopeampaisen kirjallisen kommunikaation niin pienien kuin suurempienkin ryhmien välillä. Koska koodinvaihtoa voi ilmetä niin suullisessa kuin kirjallisessakin viestinnässä, on kiinnostavaa tutkia ilmiön esiintymistä erilaisilla keskustelualustoilla. Keskustelu-ympäristöllä ja -alustalla on nimittäin usein tärkeä merkitys sille, millä tavoin kielenkäyttäjät tuovat sanottavansa julki. Tällä kertaa tarkastelun kohteeksi valikoitui koodinvaihdon ilmeneminen WhatsApp-pikaviestintäsovelluksessa.

Suljetuissa vapaa-ajantoiminnan piireissä kirjallinen viestintä saattaa saada puhekielisiä ominaisuuksia, mikä yhdistää kirjakielen ja puhekielen samalla luoden oman kategoriansa: puhekielissävytteinen kirjallinen viestintä. Kirjalliselle viestinnälle ominaista kuitenkin on se, ettei se ole yhtä spontaania kuin puhe, ja kirjallisen kielen käyttäjä pystyy muokkaamaan kieltään ja arvioimaan sanavalintojaan ja käyttämiään sanamuotoja siihen asti, että julkaisee viestin muiden luettavaksi. WhatsApp-palvelu kirjallisen viestinnän alustana kuitenkin antaa mahdollisuuden spontaaniin, puhekielenomaiseen kirjalliseen viestintään. Tämän vuoksi juuri WhatsApp-palvelussa tapahtuvan viestinnän tarkasteleminen valikoitui tämän tutkielman tarkastelun kohteeksi, sillä puhekielissävytteinen, kirjallinen viestintä antaa kielenkäyttäjälle edun hyötyä niin puhekielen kuin kirjoitetun kielenkin mahdollistamista eduista. Tähän tutkielmaan olen valinnut aineistokseni sellaisen sosiaalisen ryhmän keskusteluja, jonka viestintä on aktiivista ja jonka jäsenet voivat ilmaista itseään vapaasti ja varauksettomasti suljetussa ryhmässä, tutussa ympäristössä. Tämä valinta perustuu siihen, että uskon vapaamuotoisen viestinnän tuovan parhaiten esiin sen, millä tavoin koodinvaihtoilmiö voi näyttäytyä kirjallisessa WhatsApp-viestinnässä.

3. Teoria ja aiempi tutkimus

Tämän pro gradu -tutkielman pääasiallisina lähteinä sekä aineistoni ja aiemman tutkimuksen välisen pohdinnan perustana olen käyttänyt Jaana Kolun (2016–2017) koodinvaihtoa käsitteleviä teoksia sekä Kalliokosken, Kotilaisen ja Pahtan teosta *Kielet kohtaavat* (2009). Tämän lisäksi olen täydentänyt heidän julkaisemaansa teoriaa muiden tutkimusten pohjalta. Olen valinnut mukailta *Kielet kohtaavat* -teoksessa osoitettua termistöä koodinvaihtoon liittyen varmistaakseni termistön ja käsitteiden ymmärrettävyyden tässä tutkielmassa.

Tutkielmani kannalta olennaista on se, mitä koodinvaihto on, ja mitkä tekijät vaikuttavat koodinvaihdon ilmenemiseen. Tässä luvussa selvennän mitä monikielisyys on, ja mitä koodinvaihto sekä koodinvaihtoon liittyvät käsitteet ja termit käsittävät.

3.1 Mitä on monikielisyys?

Monikielisyys voidaan lyhyesti kuvailla kielenkäyttäjän kykynä käyttää useampaa eri kieltä sosiaalisissa yhteisöissään (Tieteen termipankki 2021). Yksilön kaksi- tai monikielisyyttä kuvaillaessa törmätään myös usein käsitykseen siitä, että monikielinen ihminen puhuu äidinkielenomaisesti tai erittäin sujuvasti kahta tai useampaa kieltä. Monikielisuuden tarkka määritelmä ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen, sillä monikielisyyttä voi kuvailla monin eri tavoin ja tarkastella useasta eri näkökulmasta huomioiden erilaisia monikielisyyteen liittyviä Aspekteja. Ajit Mohanty (2019, 15) on todennut, että koska kielenkäyttöä tapahtuu monenlaisissa erilaisissa konteksteissa ja koska eri aihe yhteyksissä käytetään vaihtelevaa kielellistä vaikeustasoa, on monikielisyydelle yhden oikean määritelmän antaminen hankalaa.

Mohanty (2019, 15) viittaa toteamuksessaan myös Kempin (2019) näkemykseen siitä, että on vaikea mitata, miten hyvin ja monikäyttöisesti yksi ihminen käyttää eri osaamiaan kieliä. Hän muistuttaa myös, että monikielinen ihminen ei kykene aina käyttämään kaikkia osaamiaan kieliä jokaisessa eri asiayhteydessä, vaan myös sosiaalisella kontekstilla on vaikutusta siihen, millä kielellä puhuja kommunikoi parhaiten.

Monikielisyys on lisääntynyt suuresti vuosien saatossa, ja nykyään aina useammat ihmiset ovat monikielisiä. Kalliokoski (2009, 9) totesi jo reilu vuosikymmen sitten jopa joka kolmannen ihmisen käyttävän kahta tai useampaa kieltä päivittäisessä kommunikaatiossaan. Aiemmin on ollut käsityksiä, että lapsena voi omaksua vain yhden äidinkielen, minkä takia monikielisuuden pelättiin aiheuttavan puutteita kielitaidoissa eli niin kutsuttua "puolikielisyyttä". Muutos asenteissa on kuitenkin kääntänyt keskustelun monikielisyyttä puoltavaksi, ja nykyään monikielisyydestä puhuttaessa nostetaan esiin pikemminkin usean kielen hallitsemisen edut kuin sen mahdolliset haitat (Dufva ja Pietikäinen 2009, 1).

Monikielisyys mahdollistaa useammalla yksittäisellä kielellä kommunikoimisen lisäksi myös monikielisen viestinnän, jossa saman keskustelun sisällä käytetään useampaa kuin yhtä kieltä. Toisinaan kielet sekoittuvat jopa saman lauseen tai

puheenvuoron sisällä, jolloin monikielinen keskustelu saa aikaan kielten sekoittumista eli koodinvaihtoa. Perinteisen käsityksen mukaan koodinvaihtoon turvautuminen kielii kielitaidottomuudesta ja kielten sekoittumista pidetään ongelmallisena ilmiönä (Kotilainen ja Pahta 2009, 9). Perinteinen käsitys ei kuitenkaan ole enää kaikilta osin vallitseva käsitys koodinvaihdosta, sillä koodinvaihdon ilmenemiseen on löydetty perusteluita niin kielenkäyttötilanteeseen liittyvästä kontekstista kuin yksilöllisistä kielenkäyttötyyleistäkin, eikä niinkään kielitaidottomuudesta. Kuten muutkin kielelliset ilmiöt, ovat koodinvaihtoonkin liittyvät käsitykset jatkuvassa muutoksessa koodinvaihtoa tutkittaessa jatkuvasti eri näkökulmista.

3.2 Koodinvaihto

Koska käytän toisena pääasiallisena lähteenäni Kalliokosken, Kotilaisen ja Pahtan (2009) tieteellistä teosta kielten kohtaamisesta, käytän pro gradu -tutkielmassani heidän teoksessaan käytettyä termistöä ja määritelmiä. Tässä alaluvussa käsittelen koodinvaihtoa käsitteenä, kielenilmiönä ja funktiona ottaen huomioon muun muassa koodinvaihdon merkityksen kieliopin ja sosiolingvistiikan kannalta. Tutkielmassani käsittelen, minkälaista koodinvaihtoa ilmenee sellaisen ystäväporukan kirjallisessa viestinnässä, joka käyttää kommunikaatiossa pääasiallisesti suomen kieltä. Tämän vuoksi tarkastelen koodinvaihtoa ja siihen liitettäviä käsitteitä ja ilmiöitä suomen kielessä esiintyvän koodinvaihdon näkökulmasta.

Tutkielmani kannalta yksi tärkeimmistä käsitteistä on *koodinvaihto*, jonka määrittelen tarkoittavaksi tässä tutkielmassa kahden tai useamman kielen tai koodin sekoittumista yhden ja saman keskustelun aikana (vrt. Kovács 2009, 24). Muita termejä, joita on kielitieteessä käytetty kuvaamaan vastaavia kielenilmiöitä ovat muun muassa *koodinsekoitus*, *koodin muutos*, *koodien/kielten vuorottelu* ja *koodien kopiointi* (Kotilainen ja Pahta 2009, 24), mutta käytän tässä tutkielmassa käsitettä *koodinvaihto* kattamaan yleisesti eri kielten sekoituksen samassa keskustelutilanteessa.

3.2.1 Koodinvaihto funktiona

Koodinvaihtoa tapahtuu monikielisissä kielenkäyttäjyhteisöissä useista eri syistä, ja koodinvaihdon esiintyminen kommunikaatiotilanteissa on kielenkäyttäjistä ja keskustelutilanteesta riippuvaista. Sociolinguvistisesta näkökulmasta katsottuna on todettavissa, että kielenkäyttäjien puhe- ja kirjoitustyyli vaihtuvat yleensä tilanteen mukaan – toisinaan tarkoituksenmukaisesti, toisinaan tiedostamatta – minkä vuoksi kielenkäyttö saattaa muuttua suurestikin saman kielenkäyttäjän kohdalla aina sen mukaan missä ja kenen kanssa hän keskustelee (vrt. Posti 2014). Koska kieltä ei käytetä joka tilanteessa samalla tavalla, ei koodinvaihtoakaan yleensä valita käyttää tilanteessa kuin tilanteessa, vaikka keskustelukumppanit olisivatkin monikielisiä. Koodinvaihtoa päädytään siis käyttämään yleensä tietyn tyyppisissä tilanteissa, tietyssä seurassa tai tietyistä syistä.

Koodinvaihtoa esiintyy useimmiten informaalisemmissä tilaisuuksissa, esimerkiksi tuttavapiirien arkisemmissä kommunikointitilanteissa. Jopa kaksi kolmasosaa koodinvaihtotapauksista on tämänkaltaisia tilanteita. Muodollisemmissa tilanteissa ja paikoissa – kuten esimerkiksi työpaikoilla – koodinvaihdon käyttö on huomattavasti marginaalisempaa ja kielenkäyttö jokseenkin muodollisempaa. (Lappalainen 2009, 134).

Gumperz (1982) on todennut koodinvaihdon toimivan yhtenä kontekstualisoinnin keinona, sillä hänen mukaansa kielenkäytön – kuten esimerkiksi koodinvaihdon käytön – perusteella on pääteltävissä kielenkäyttötilanteen konteksti (ks. Lappalainen 2009, 136). Tämän perusteella on todettavissa, että koodinvaihdon käyttö voidaan nähdä funktiona, joka viestii muutakin kuin ilmaistun asiasisällön sanatarkan merkityksen.

Blom ja Gumperz (1972) ovat myös erotelleet koodinvaihdon kahteen eri tyyppiin – tilanteiseen ja metaforiseen koodinvaihtoon. Heidän mukaansa tilanteisessa koodinvaihdoissa, *diglossiassa*, keskeistä on, että eri kielet kytkeytyvät eri keskustelutilanteisiin. Tällöin sama ihminen käyttää eri kieliä keskustelutilanteissa sen mukaan, mikä on kulloisenkin tilanteen luonne. Toisin sanoen, tilanteisessa koodinvaihdoissa kieli valitaan tilanteen mukaan, jolloin yksilön kielen valinta

määräytyy sen mukaan, kenen kanssa hän puhuu ja mitkä keskustelutilanteen ulkoiset tekijät ovat. (Ks. Kalliokoski 2009, 12).

Metaforisessa koodinvaihdossa puolestaan koodinvaihto perustuu keskustelun kontekstin metaforiseen tulkintaan, sillä metaforisessa koodinvaihdossa kielten sekoittumista ja vaihtelua keskustelun kielenkäytössä ilmenee siitäkin huolimatta, että keskustelun osallistujat pysyvät samoina koko keskustelutilanteen ajan (Blom & Gumperz 1972). (Ks. myös Kalliokoski 2009, 12.) Metaforisella koodinvaihdolla kielenkäyttäjät voi viestittää koodinvaihdolla jotakin lisämerkitystä, esimerkiksi johonkin ryhmään kuulumista tai jonkin kielitaidon omaamista (Tieteen termipankki 2022b). Esimerkiksi tilanteessa, jossa kielenkäyttäjä keskustelee suomeksi, saattaa hän korvata jonkin suomenkielisen sanan sen ruotsinkielisellä vastineella vain osoittaakseen osaavansa ruotsia.

3.2.3 Matriisikielen merkitys

Kaksi- tai monikielisessä keskustelussa eri kielten osuus ei välttämättä kerro mihin kieleen keskustelun todellinen runko pohjautuu. Keskustelun pääasiallinen kieli, *matriisikieli*, on se kieli, joka on hallitsevassa roolissa keskustelutilanteessa. Matriisikielen merkitys kielenkäyttötilanteessa on merkityksellinen, sillä vaikka keskustelu olisi täysin kaksi- tai monikielinen, määräytyy keskustelussa käytettävät kieliopilliset seikat matriisikielen kielioppisääntöjen mukaisesti. (Kovács 2009, 26).

Muun muassa sanojen päätteet määräytyvät herkästi matriisikielen kieliopin mukaisesti koodinvaihtotilanteissa. Muut keskustelussa esiintyvät kielet ovat niin kutsuttuja *upotettuja kieliä* (engl. *embedded language*) tai *vieraskielisiä aineksia* (engl. *guest language*). (Kovács 2009, 26). Esimerkiksi aineistostani löytyvässä lauseessa *Me outcastit, jotka ei olla suomenruotsalaisia* upotettu sana *outcast* ('hylkiö') on kirjoitettu suomen kielen kielioppisääntöjä mukailleen nominatiivin monikkomuotoon. Toisessa aineistostani löytyvässä viestissä oleva lause *Hei mull o [...] föreningsmöte sillo* vierasperäistä sanaa *föreningsmöte* ('ainejärjestökokous') ei puolestaan ole muotoiltu suomen kielioppisääntöjen muotoon, sillä sanan kuuluukin

esittäytyä ilman sijapäätettä nominatiivimuodossaan lauseessa niin suomeksi kuin ruotsiksikin.

3.3 Koodinvaihdon tyypit

Koodinvaihto on perinteisesti jaettu kolmeen eri tyyppiin – lauseiden väliseen, lauseensisäiseen sekä lauseenulkoiseen koodinvaihtoon (Kovács 2009, 27). Tässä luvussa tulen avaamaan näiden koodinvaihtotyyppien tarkemman määritelmän antaen samalla esimerkkejä lauseista, joissa näitä koodinvaihtotyyppiä voi tulkita ilmenevän. Kullekin koodinvaihtotypille on suomennetun käsitteen lisäksi olemassa käsitteen englanninkielistä nimeä mukaillen luotu nimi, mutta käytän tässä tutkielmassa käsitteiden suomenkielisiä nimiä selkeyttääkseni eri koodinvaihtotyyppien funktiota koodinvaihtotilanteissa. Näiden tyyppien lisäksi myös käsitteet *tag* ja *triggering* ovat koodinvaihdon kannalta merkityksellisiä käsitteitä, minkä vuoksi esittelen ne omissa alaluvuissaan.

3.3.1 Lauseensisäinen koodinvaihto

Lauseensisäisellä koodinvaihdolla (engl. *intrasentential code switching*) tarkoitetaan lauseen sisällä tapahtuvaa koodinvaihtoa (Kolu 2016, 300). Lauseensisäisessä koodinvaihdossa jokin yksittäinen sana tai ilmaus lauseen sisällä on esitetty vieraalla kielellä muutoin matriisikielen mukaisessa lauseessa. Esimerkiksi aineistostani löytyvä lause *eli suunnitelmissä ois tjejkväll* sisältää lauseensisäistä koodinvaihtoa, sillä viestin matriisikielen – eli suomen kielen – lisäksi lauseeseen on sisällytetty ruotsinkielinen sana *tjejkväll* ('tyttöjenilta').

Myös mäkihyppylegenda Matti Nykäsen suosittu letkautus ”jokainen tsäänsi on mahdollisuus” sisältää lauseensisäistä koodinvaihtoa, sillä lauseessa yhdistyy lauseen suomenkielinen runko sekä englanninkielinen sana *chance* suomalaisittain lausuttuna ”tsäänsi”. Vaikka suomenkielisen Nykäsen englannin kielen taito oli tunnetusti puutteellista, hänen lausumansa voidaan tulkita sisältävän monikielistä koodinvaihtoa monikielisyyden määritelmän tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

3.3.2 Lauseiden välinen koodinvaihto

Lauseiden välistä koodinvaihtoa (engl. *intersentential code switching*) käytettäessä kielen vaihtuminen tapahtuu lauseiden välissä. Lauseenvälistä koodinvaihtoa käyttäessään puhuja käyttää siis kahta tai useampaa kieltä saman keskustelun sisällä, vaihtaen kieltä lauseiden rajoilla. (Kolu 2016, 300–301.)

Esimerkki lauseiden välisestä koodinvaihdosta löytyy aineistostani poimitusta viestistä, jossa keskustelun aiheena on ryhmän jäsenien panostus illanistujaisia varten järjestettäviin tarjoiluihin. Viestissä *We know you're busy and so are we, eli toisin sanoen ei tarte panostaa mutta saa jos haluaa* viestin alkuosa on kirjoitettu englannin kielellä, mutta kieli vaihtuu suomeksi lauseiden rajalla pilkun erottaessa lauseet toisistaan.

3.3.3 Lauseenulkoinen koodinvaihto

Lauseenulkoinen koodinvaihto (engl. *extrasentential code switching*) tarkoittaa niin sanotusti lauseen ulkopuolella tapahtuvaa koodinvaihtoa. Lauseenulkoista koodinvaihtoa ilmenee esimerkiksi lauseissa, joihin on sisällytetty modaalisia ilmauksia tai keskustelupartikkeleita, kuten *you know* suomenkielisen lauseen lopussa tai *anyway* lauseen alussa. (Kovács 2009, 27.)

Aineistossani esiintyvässä, lääketieteellistä nukutusta käsittelevässä viestissä *Happiviikset ja kaikki you know* esiintyy lauseenulkoista koodinvaihtoa. Vaikka lauseeseen on sisällytetty englantia lauseensisäisen koodinvaihdon tavoin lisäämällä lauseeseen englanninkielisiä sanoja, voidaan lause kuitenkin tulkita lauseenulkoiseksi koodinvaihdoksi, sillä *you know* ('tiedättehän') lukeutuu keskustelupartikkeleihin.

3.3.4 Sanansisäinen koodinvaihto

Sanansisäinen koodinvaihto on tätä tutkielmaa varten luotu käsite, ja se kattaa sellaisen koodinvaihdon, jossa kielten sekoittumista tapahtuu yhden ja saman sanan

sisällä. Esimerkkejä sanansisäisestä koodinvaihdosta ovat aineistossani esiin tulleet sanat *jää*, *pelej* ja *mietej* joiden merkitykset vastaavat suomen kielen sanoja *joo*, *pelejä* ja *mietin*. *Jää*-sanassa koodinvaihtoa tapahtuu *o*-kirjainten vaihtuessa ruotsin kielessä käytössä olevaksi *å*-kirjaimeksi, kun sanat *pelej* ja *mietej* (murteessa yleensä muodossa *mietei/mietein*) puolestaan saavat ruotsin kielen vaikutuksesta tulleen *j*-kirjaimen sanan loppuun perinteisesti käytetyn *i*:n sijaan. Perustelu sille, miksi *ei*-diftongin korvaaminen *ej*-kirjainyhdistelmällä viittaa ruotsinkielisyyteen on se, että diftongit eivät ole käytössä ruotsin standardikielessä, joitakin lainasanoja lukuun ottamatta (vrt. Sylve 2016, 5).

Sanansisäiseen koodinvaihtoon kuuluvaksi lasken myös *hybridiyhdistelmät*, eli yhdyssanat, jotka sisältävät useampaa kuin yhtä kieltä. Esimerkkinä hybridiyhdistelmästä toimikoon aineistostani löytyvä sana *joululahjashoppaus*, jossa on yhdistetty suomenkielinen sana *joululahja* ja englannin kielen *shopping*-sanasta muokattu muoto *shoppaus* ('ostaa', 'käydä ostoksilla').

3.3.5 Tag ja triggering

Koodinvaihdon kannalta tärkeitä termejä ovat myös *tag* ja *triggering*. Tag-koodinvaihto kattaa usein huudahdussanoja tai muita lisäyksiä (Kolu 2016, 301), jotka ovat puheen asiasisällön kannalta vähemmän tärkeitä lisäyksiä. Esimerkiksi aineistossani esiintyvä lause ”*herregud, mitä tapahtuu?*” sisältää vieraskielisen huudahdussanan *herregud* (suom. 'herranjumala'), mikä on tyypillinen esimerkki tag-koodinvaihdon ilmenemisestä. Kyseisessä esimerkissä esitetyn huudahduksen kaltaiset interjektiot tulkitaan yleensä tag-koodinvaihdoksi, vaikka vierasperäiset huudahdukset saattavatkin muistuttaa lauseensisäistä koodinvaihtoa.

Triggering (suom. laukaista) koodinvaihdossa puolestaan kattaa sellaisen koodinvaihdon, jossa vieraskielistä sanaa käytetään osoittamaan jotain tiettyä sanaa tai lausetta, joka toimii puhujalle vain tai parhaiten kyseisellä kielellä. (Kolu 2017, 4.) Terminä *triggering*, tai vapaasti suomennettuna *laukaisin*, on varsin osuva, sillä esimerkiksi suomenkielisessä keskustelussa käytettävä ruotsinkielinen sana voi laukaista keskustelun kielen vaihdon. (Vrt. Kolu 2017, 8).

Tämän tutkielman aineistossa ei esiinny sellaista triggeringia, joka saisi aikaan täydellistä kielenvaihdosta keskustelussa. Yksittäiset sanavalinnat voidaan kuitenkin nähdä seurauksena triggeringista, sillä toisinaan yhden informantin käyttämä ruotsinkielinen sana jää elämään keskustelussa niin, että muut informantit päätyvät käyttämään keskustelussa aiemmin esiintynyttä ruotsinkielistä sanaa sanan suomenkielisen vastineen sijaan. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on aineistostani löytyvä keskustelu, jossa yksi informantti ilmoitusluontoisesti viestittää *ANMÄLAN ÖPPEN* ('ilmoittautuminen auki'), jonka seurauksena muut informantit jatkavat keskustelua käyttämällä sanasta *ilmoittautua* käännettyjä sanoja *anmäla* ja *anmald* sekä suomalaisella päätteellä varustettuja muotoja *anmälata* ja *anmälasit*.

3.3.6 Laina ja koodinvaihto

Toisinaan raja koodinvaihdon ja lainan välillä ei ole selvä (Kolu 2016, 301). Esimerkiksi tietyt sanonnat ovat vakiintuneet tiettyihin muotoihin ja käytettäviksi tiettyihin konteksteihin (Kotilainen 2008, 128), jolloin kielen vaihtuminen keskustelun aikana saattaa johtua vakiintuneiden lainojen käytöstä, eikä välttämättä koodinvaihdosta.

Koodinvaihdon ja lainan ero on kuitenkin usein tulkinnanvarainen, sillä aina ei ole täyttä varmuutta siitä, käyttääkö kielenkäyttäjä sattumanvaraisesti jotakin vierasperäistä ilmaisua, vai onko sana lainattu esimerkiksi mainoksesta, harrastus- tai opiskelutoiminnasta tai internetistä, vai onko kyse kenties arkikieleen vakiintuneesta vieraskielisestä trendisanasta. Tämän vuoksi koodinvaihdon ja lainan ero on usein tulkitsijasta ja tulkittavasta kohteesta kiinni.

Pieter Muysken (2007) on katsonut lainaamisen kuuluvan osaksi koodinvaihtoa. Tämän näkemyksen perusteella lainaa ei siis välttämättä tarvitse edes erottaa koodinvaihdosta. Olen tässä tutkielmassa kuitenkin pitänyt niitä eri ilmiöinä ja otan analyysissäni huomioon joitakin koodinvaihdon ja lainojen välisiä eroavaisuuksia.

3.3.7 Koodinvaihdon pulmakohtia

Toisinaan koodinvaihdon tyyppi ei ole aivan selkeästi pääteltävissä, sillä monet tekijät voivat vaikuttaa koodinvaihdon ilmenemiseen. Esimerkki monella tavalla kategorisoitavasta koodinvaihdosta on jääkiekkomaailmasta tunnetun Juhani Tammisen julkisuudessa lausuma vastaisku hänen valmentamaansa jääkiekkjoukkuetta Vaasan Sportia koskeviin syytöksiin: "Matti Väisänen sanoi tällaisissa tilanteissa, että vinkuu pahasti. Minun sanontani on: if you can't stand the heat, get out of the fucking kitchen. Piste." (suom. 'jos et kestä kuumuutta, lähde pois vitun keittiöstä'). Tässä esimerkissä Tamminen vaihtaa kieltä lauseen rajalla, aloittaen lauseensa suomen kielellä, vaihtaen kuitenkin kielen englantiin yhden fraasin ajaksi. Tämän vuoksi lause voitaisiin katsoa lauseiden väliseksi koodinvaihdoksi.

Monet jääkiekkomaailmaan tutustuneet saattavat kuitenkin tunnistaa Tammisen käyttämän englanninkielisen fraasin Tammisen lausumana toisessa asiayhteydessä, esimerkiksi lauseessa, jossa hän puhuu jääkiekkokaukalossa olemisesta "Olen pelannut Gordie Howea ja Alexander Ragulinia vastaan, ja tiedän mitä kaukalossa oleminen tarkoittaa: If you can't stand the heat, stay out of the kitchen". Koska Tamminen on käyttänyt samaa englanninkielistä ilmaisua, voidaan fraasi nähdä enemmänkin vakiintuneena ilmauksena, joka toimii vain yhdellä kielellä. Tällöin kyseessä olisi pikemminkin lainasana tai jopa triggeringia, kuin koodinvaihtoa.

Koska koodinvaihdon ilmeneminen on toisinaan vastaanottajan tulkinnasta riippuvaa, on lähes mahdotonta vetää selkeä raja sille mikä on koodinvaihtoa ja mikä ei. Tästä syystä puhujan, keskustelun asiayhteyden sekä vastaanottajan rooli nousevat tärkeiksi koodinvaihdon tyyliä päätettäessä. Koodinvaihdon ja sen eri tyyppien ilmeneminen on joskus selitettävissä yksioikoisesti, mutta toisinaan koodinvaihto on tulkinnanvaraista ja saattaa herättää keskustelua ja eriäviä mielipiteitä.

3.4 Hybridikieltä vai koodinvaihtoa?

Vaikka koodinvaihto käsittää kielten sekoittumisen saman puheenvuoron tai keskustelutilanteen sisällä, tulee käsite kuitenkin erottaa käsitteestä *hybridikieli* (engl. *interlanguage*), tai arkisemmin sanottuna *sekakieli*. Hybridikielen määritelmänä toimii Tieteen termipankin (2022a) mukaan ”kieli, joka on osoitettavasti muodostunut kahden tai useamman kielen pohjalta”, jolloin hybridikielen statuksen saamisen kannalta on tärkeää, että kielen niin kutsuttuun runkokieleen on otettu runsaasti vaikutteita jostakin toisesta tai joistakin toisista kielistä. Koodinvaihto eroaa hybridikielestä siten, että koodinvaihdossa kielet eivät sekoitu aina tiettyjen sanojen tai rakenteiden kohdalla, vaan koodinvaihdon ilmeneminen on yksittäisestä kielenkäyttäjistä riippuvaista. Hybridikielessä vierasperäiset kielenaineokset ovat puolestaan vakiintuneita kieleen. Esimerkkeinä hybridikielistä mainittakoon *pidginkielet* ja äidinkieliä vakiintuneet pidginkielet, *kreolit* (vrt. Tieteen termipankki 2022c). Pidginkielet ovat kieliä, jotka ovat muovautuneet kahden tai useamman kielen pohjalta yhdeksi kieleksi ja muodostaneet oman yksinkertaisen rakenteensa (Tieteen termipankki 2022d).

4. Tutkimuksen materiaali ja aineisto

Tämän pro gradu -tutkielman aineiston olen kerännyt taltioimalla kaksikielisen ystäväporukan keskusteluja Whatsapp-pikaviestintäsovellukseen perustetussa ryhmässä. Keskustelut ovat informaalisia, ja sisältävät vapaamuotoista kanssakäymistä eri puheenaiheista, kuten informanttien arjesta ja mielenkiinnon kohteista. Kieliasultaan keskustelun viestit ovat puhekielissävytteisiä ja huolettomia, eivätkä ne noudata aina korrektia yleiskielen kielioppia. Keskusteluiden matriisikielenä on suomen kieli, jota informantit käyttävät vapaa-ajallaan keskustellessaan ryhmässä.

Aineistoni kattaa WhatsApp-ryhmän sisällä käydyt kirjallisen viestinnän vuoden 2015 puolivälistä vuoden 2021 puoliväliin. Vuonna 2020 ryhmässä lähetettiin 2647 viestiä koko vuoden aikana, ja koska ryhmän viestintä on pitänyt aktiivisuustasonsa melko muuttumattomana vuodesta toiseen, arvioin kyseisen vuoden viestinnän

pohjalta aineistoni kattavan kokonaisuudessaan noin 16 000 lähetettyä WhatsApp-viestiä. Tämän tarkempaa arviota viestien lukumäärästä en koe tarpeelliseksi tehdä, sillä tutkimukseni tulokset eivät perustu tilastoihin, eikä viestien tarkka lukumäärä ei näin ollen tuo tutkimukselleni lisäarvoa.

WhatsApp-keskustelujen lisäksi käytän analyysini pohjana aiempaa tutkimusta koodinvaihdosta, ja vertaan keskenään omaa aineistoani ja aiemman tutkimuksen tuloksia. Tämän metodin avulla pyrin luomaan tutkimukselleni tulokset, jotka ovat kytköksissä niin aiempaan tutkimukseen kuin tekemiini havaintoihin tarkastelemastani aineistosta.

4.1 Informantit

Tämän tutkielman informantit ovat satakuntalaisia, kaksikielisiä itsensä identifioivia henkilöitä, jotka ovat opiskelleet lapsuudesta saakka ruotsinkielisessä kielisaarekekoulussa yksikielisesti suomenkielisellä paikkakunnalla. Informantit ovat kaikki iältään 25–30-vuotiaita naisia, ja he ovat tutustuneet toisensa koulumaailman kautta, ja ovat muodostaneet lapsuudesta aina nykypäivään asti läheisen ystävyysuhteen toisiinsa.

Suojellakseni informanttien yksityisyyttä olen nimennyt kunkin informantin kaksikirjaimisella kirjainyhdistelmällä, joista informantit eivät ole tunnistettavissa. Tutkielmassani käytän seuraavia kirjainyhdistelmiä informanttien nimimerkkeinä: OA, LM, BN, SH, PV sekä IB. Informanttien taustat on selvitetty lyhyiden henkilökohtaisten kyselyjen avulla, jotta heidän taustatietojensa oikeellisuus olisi taattu.

Informantit OA, SH sekä IB ovat tutustuneet toisiinsa päiväkotikäisinä kotipaikkakuntansa ruotsinkielisessä kielisaarekepäiväkodissa. Informantit BN ja PV liittyivät ystäväporukkaan ja pääsivät osaksi kaksikielistä ympäristöä esikouluikäisinä aloittaessaan kielisaarekekoulun esikoulussa. Kyseiset informantit IB:tä lukuun ottamatta ovat saaneet yksikielisesti suomenkielisen kasvatuksen ja käyttäneet vain suomen kieltä kotikielensä. Muista informanteista poiketen,

informantti IB on saanut kaksikielisen kasvatuksen, ja käyttänyt niin suomea kuin ruotsiakin kotikielensä koko lapsuutensa.

Informantti LM on liittynyt ystäväporukkaan viimeisenä, mutta ollut osa ystäväjoukkoa kahdeksanvuotiaasta saakka. Hän kasvoi lapsuutensa ensimmäiset vuodet paikkakunnalla, joka on kaksikielinen ruotsinkielisellä enemmistöllä. Tämän jälkeen hän siirtyi suomenkieliselle paikkakunnalle aloittaen ruotsinkielisen kielisaarekekoulun – koulun, jossa muut informantit jo opiskelivat. Myös LM on puhunut suomea kotikielensä, saanut yksikielisen kasvatuksen ja oppi ruotsin kielen päiväkotikäytössä.

Informantit OA ja PV käyttävät ruotsia keskinäisessä kommunikoinnissaan, mutta ryhmässä keskustellessaan kaikki informantit käyttävät pääasiallisena kielenään suomen kieltä, joka on alusta asti ollut ryhmän yhdessä käyttämä kieli. Suomen kielen lisäksi informanttien ruotsinkielisyys ilmenee vahvasti ryhmän keskusteluissa, mutta ei koskaan yhtä vahvana, kuin suomi. Suomen ja ruotsin lisäksi myös englannin kieli on edustettuna ystäväporukan välisessä viestinnässä.

Kaksikielisyyden lisäksi informantit ovat omaksuneet sujuvan englannin kielen taidon, mikä ilmenee myös heidän vapaa-ajan viestinnässään englanninkielisten sanavalintojen muodossa. Osa informanteista kokee itsensä kaksikielisyyden lisäksi jopa monikieliseksi, sillä he ovat kehittäneet englannin kielen taitoaan alakouluikäisistä alkaen aina aikuisuuteen saakka. He kaikki ovat kuitenkin omaksuneet suomen ja ruotsin kielen aikaisemmassa vaiheessa – jo varhaisessa lapsuudessaan – kodin ja koulumaailman ansiosta, minkä vuoksi olen valinnut kutsua heitä yhteisesti kaksikieliseksi.

4.2 WhatsApp

WhatsApp messenger on käyttäjilleen maksuton pikaviestintäpalvelu, joka on alun perin luotu vaihtoehdoksi puhelimesta lähetettävälle tekstiviesteille. Palvelun avulla palvelun käyttäjät voivat veloitusetta lähettää viestejä, mediatiedostoja, dokumentteja ja sijaintitietonsa kontakteilleen, sekä soittaa niin ääni- kuin

videopuhelujakin. Palvelu on saanut nimensä englanninkielisestä kysymyslauseesta *Whats up?* (suom. 'mitä kuuluu?'), jossa *up*-sana on korvattu miltei samalta kuulostavalla *app*-sanalla (suom. 'sovellus', nykykielessä 'äppi'). WhatsApp-palvelun luojina tunnetaan Brian Acton sekä Jan Koum, jotka sittemmin möivät palvelun Mark Zuckerbergin perustamalle Facebook-yritykselle. (Ks. WhatsApp LL.)

Toisin kuin tavallisissa tekstiviestisovelluksissa WhatsAppissa keskustelua voidaan käydä myös ryhmissä. WhatsAppiin perustetut ryhmät toimivat samoin kuin yksittäiset yksityisviestikeskustelut – ääni- ja videopuhelut sekä mediatiedonsiirto voidaan toteuttaa myös ryhmissä. Ryhmät voidaan nimetä ryhmän jäsenten haluamalla tavalla, ja niin ryhmälle kuin henkilökohtaiselle profiilillekin voidaan asettaa mikä tahansa käyttäjien valitsema profiilikuva.

Älypuhelimilla WhatsApp-palvelua voi käyttää lataamalla WhatsApp-nimeä kantavan sovelluksen älypuhelimien sovelluskaupasta, jolla käyttäjä pääsee hyödyntämään ilmaiseksi sovelluksen palveluja syötettyään puhelinnumeronso sovelluksen asennuksen jälkeen. Nykyään sovellusta voi käyttää mobiililaitteiden lisäksi myös tietokoneella verkkoselaimen avulla, tai vaihtoehtoisesti lataamalla tietokonekäyttöön laaditun WhatsApp-sovelluksen. Myös pienyrityksille on luotu erillinen versio palvelusta, ja se on nimetty nimellä WhatsApp Business (ks. WhatsApp LL).

WhatsAppin käyttöä varten palvelun käyttäjällä tulee olla toimiva internetyhteys, sillä palvelu toimii vain verkkoyhteyteen liitettynä. Toimivan internetyhteyden avulla viestit ja mediatiedostot välittyvät käyttäjien välillä nopeasti mahdollistaen nopeatempoisen viestienvaihdon. Palvelun maksuttomuuden vuoksi käyttäjät voivat myös lähettää huolettomasti useita viestejä kontakteilleen, ilman tarvetta miettiä yksittäisen viestin hintaa. Tämä lisää myös mahdollisuutta vauhdikkaaseen ja spontaaniin yhteydenpitoon kontaktien välillä.

WhatsApp tarjoaa myös käyttäjilleen mahdollisuuden vastata suoraan toistensa viestiin valikoimalla haluttu viesti vastauspohjaksi uudelle viestille. Tämä ominaisuus on hyödyllinen, mikäli viestintä on nopeatempoista, sillä uusi viesti on

mahdollista osoittaa vastaukseksi myös kauempana viestiketjussa oleviin viesteihin. Kyseinen ominaisuus toimii niin kahden palvelun käyttäjän yksityisviestiketjuissa kuin ryhmäkeskusteluissakin, mutta ryhmäkeskusteluissa kaikki ryhmän jäsenet voivat nähdä lähetetyn vastauksen, vaikka se onkin osoitettu vain yhteen tiettyyn, yhden ryhmän jäsenen lähettämään viestiin vastaukseksi. Tätä ominaisuutta on käytetty myös runsaasti tarkastelemani WhatsApp-ryhmän viestinnässä, mutta en ole eritellyt tähän pro gradu -tutkielmaan milloin kyseistä ominaisuutta on käytetty, sillä se ei ole merkityksellistä tutkielmani tulosten tai niiden ymmärtämisen kannalta.

5. Tutkimuksen metodit

Tämän pro gradu -tutkielman pääasiallinen tutkimusmenetelmä pohjautuu laadulliseen tapaustutkimukseen, jossa tarkastellaan koodinvaihdon ilmenemistä kuuden informantin välisessä kirjallisessa viestinnässä. Tutkielmassa käsitelen koodinvaihtoa ilmiönä, ja tutkin koodinvaihtoa sekä sen käyttöön vaikuttavia seikkoja tarkastelemalla yhden pienehkön ryhmän keskustelua.

Tapaustutkimukselle ominaista on, että tutkittava tapaus on näyte tai esimerkki jostakin laajemmasta ilmiöstä. Tapaustutkimuksessa tutkittava ryhmä tai tapaus edustaa tutkittavaa ilmiötä. (Vrt. Vuori, nd.) Stake (1995, 3) on kategorisoinut tapaustutkimuksen kolmeen eri kategoriaan; itsessään arvokkaaseen, välineelliseen sekä kollektiiviseen tapaustutkimukseen. Näistä kategorioista olen valinnut tämän tutkielman tutkimusmetodiksi välineellisen tapaustutkimuksen.

Välineelliselle tapaustutkimukselle (engl. *instrumental case study*) on ominaista se, että tutkimuksella pyritään saamaan ymmärrystä pikemminkin ilmiöstä yleisesti, eikä vain kyseisestä tutkimuksesta. Välineellisessä tapaustutkimuksessa tutkitaan siis pienempää tapausta, ryhmää tai jopa yksittäistä henkilöä, ja tutkimuksen avulla tavoitteena on selvittää laajemmalti tutkittavaa ilmiötä tai asiaa. (Ks. Eriksson & Koistinen 2005, 9; Stake 1995, 3.)

Tavoitteenani on toteuttaa välineellinen tapaustutkimus koodinvaihdon ilmenemisestä tarkastelemalla aineistoa, joka koostuu suomi-ruotsi-

kieliyhdistelmällä varustetun kaksikielisen ystäväporukan WhatsApp-keskustelusta. Tarkastelemalla minkä tyyppistä koodinvaihtoa ryhmän naiset käyttävät keskustelussaan sekä havainnoimalla missä tilanteissa informantit ovat päätyneet käyttämään erityyppisiä koodinvaihdon välineitä, luon analyysini aineistostani. Aineiston tarkastelun jälkeen aion luoda pohdinnan, joka perustuu aineistoanalyysini sekä aiemman tutkimuksen väliseen keskusteluun.

6. WhatsApp-ryhmän koodinvaihto

Suojellakseni tämän tutkimuksen informanttien yksityisyyttä, olen valikoinut aineistooni pääsääntöisesti keskusteluja, joista informanttien henkilöllisyys ei tule ilmi. Olen valinnut tarkastelemastani keskustelusta sellaiset osat osaksi tutkielmani aineistoa, joissa esiintyy tutkielmani kannalta merkityksellistä sisältöä. Olen kuitenkin rajannut pois keskusteluista sellaisia osia, jotka saattaisivat paljastaa informanteistani arkaluontoista informaatiota tai tietoa, josta informanttieni henkilöllisyys olisi selvitettävissä.

Selkeyttäakseni laajahkon aineistoni analysointia, olen jakanut aineistoni osiin eri koodinvaihtotyyppien mukaan ja antanut esimerkkejä aineistoni kustakin koodinvaihtotyyppistä. Käsittelen aineistoani tässä luvussa siis esittelemällä otteita aineistostani ja havainnollistan esimerkein, millä tavoin ja missä tilanteissa kaksikielisen satakuntalaisryhmän jäsenet käyttävät suomenkielisen keskustelun lomassa muita kieliä, aikaansaaden koodinvaihtoa.

6.1 Miten koodinvaihtoa ilmenee?

Satakuntalaisen ystäväporukan keskinäisessä keskustelussa koodinvaihtoa ilmenee suurissa määrin, mutta kaikki keskustelussa esiintyvät koodinvaihtotilanteet eivät kuitenkaan ole täysin yksiselitteisesti kategorisoitavissa eri koodinvaihtotyyppien mukaan viestien kielenkäytön ja sisältöjen tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Myös informantteihin liittyvät yksilölliset kielenkäyttötavat vaikuttavat koodinvaihdon käyttöön suomenkielisessä keskustelussa, mikä edelleen asettaa haasteita yritettäessä

tulkita sitä, mikä vaikuttaa koodinvaihdon ilmenemiseen kunkin informantin kohdalla. Tämän vuoksi en ole tilastoinut tarkasti eri koodinvaihtotyyppien osuuksia keskustelussa, vaan olen oman havainnoinnin pohjalta arvioinut, mitä eri koodinvaihtotyyppisiä keskustelussa ilmenee enemmän, ja mitä vähemmän.

Seuraavien alaotsikoiden alle olen kopioinut informanttien välisiä keskusteluja havainnollistaakseni, minkälaista koodinvaihtoa ryhmän keskinäisissä keskusteluissa esiintyy. Koska suuri osa ryhmän keskusteluista on melko lyhyitä, valitsin alla olevat keskustelut sillä perusteella, että ne pituutensa ansiosta havainnollistavat selkeimmin minkä tyyppistä koodinvaihtoa ryhmän keskusteluissa esiintyy. Olen poistanut keskustelujen viesteistä informanttien arkaluontoisia tietoja sekä sellaiset informaatiot, joista tutkielmani informantit tai jotkin muut tahot olisivat tunnistettavissa. Helpottaakseni koodinvaihtotilanteiden havaitsemista keskustelussa olen tummentanut keskustelun vieraskieliset sanat ja lausahdukset. Olen myös jättänyt informanttien viesteissä esiintyneet emojiit ja hymiöt aineistoni ulkopuolelle, sillä ne eivät ole millään tavalla kytköksissä koodinvaihtoon tai sen ilmenemiseen, eivätkä näin ollen tuo lisäarvoa tutkimukselleni.

Alaluvuissa esittelen lyhyesti aineistostani poimittujen keskusteluiden asiayhteyden, jotta itse keskustelujen sisältö olisi helpommin ymmärrettävissä. Kummankin keskustelun alle olen analysoinut, mitä koodinvaihtotyyppisiä kyseisen alaluvun keskustelussa esiintyy ja pohtinut eri koodinvaihtotyyppien ilmenemisen syitä, ottaen kantaa viesteissä ilmeneviin koodinvaihtoa aikaansaaviin sanoihin ja lausumiin. Koska eri koodinvaihtotyyppien lisäksi lainat ovat merkittävässä roolissa vierasperäisiä sanoja ja ilmauksia analysoitaessa, olen ottanut myös huomioon koodinvaihdon ja lainan mahdollisia eroja analyysissäni. Keskustelut olen nimennyt *Keskustelu A*:ksi ja *Keskustelu B*:ksi.

6.1.1 Keskustelu A

Seuraava keskustelu käytiin, kun ystäväporukka oli sopinut menevänsä koko ryhmän voimin ilmoittautumista vaativiin opiskelijajuhliin. Sana *anmäla* vastaa suomen kielen sanaa *ilmoittautua* ja *förening* puolestaan sanaa *ainejärjestö*, joka

ilmoittautuvien tuli merkitä ilmoittautumisen yhteydessä. Keskustelu alkoi, kun yksi ryhmän jäsenistä huomasi ilmoittautumisen auenneen.

PV: **ANMÄLAN ÖPPEN**

PV: *Toistaseks vaa yks **anmäld***

SH: *Noniin*

SH: *Joko **anmälasit** ittes?*

OA: *Kirjotatteks **föreningenii** jotai?*

PV: *Laitan [ainejärjestön nimi] koska oon [erään oppiaineen] yhdistyksessä mukana [...]*

PV: ***In case you'd wonder** paikan päällä, oon sit **alkoholfri***

PV: *Nonni, nyt siä on [OA] ja mä ja joku ns "oikeesta" **föreningenistä***

SH: *Mistä näätte to lista*

PV: ***Scrollaa** ihan alas*

SH: *Kai siihe **föreningenii** voi laittaa ainejärjestö*

PV: *Eiks se se ookin mitä haetaan? Tai siis et eiks [kahden ainejärjestön nimi] oo molemmat ainejärjestöjä...?*

BN: *Se o ainejärjestö*

BN: *Mun on [ainejärjestön nimi]*

PV: *Pitäiskö laittaa [IB] sinne viä perään?*

SH: *Noniin meiän posse edustaa*

SH: *Listalla siis*

BN: *Khehee*

SH: *Houkutus **anmäldata** [IB] on suuri*

SH: *Mihin toi ees maksetaa? Ja käykö [maksuväline]-**kort** et saa juomaa vai onko [juhlien järjestäjällä] omat?*

PV: ***Cashillä** maksetaan!*

SH: *Enne **sitzei**?*

SH: *Vai ko kö?*

PV: *Juu*

OA: *Laitoin jo [ainejärjestön nimi]*

BN: *[Juhlien järjestäjällä] o oma kortti*

BN: *Ja **anmäl** vaa [IB]. Sen voi sit peruuttaa viä jossei pääsekkää*

IB: ***Shittshitt***

IB: *Ehtiks joku ilmottaa vai ilmottaudunks ite?*

PV: *Et löydy viel listalta*

Tähän väliin IB lisää hämmentyneenä kuvakaappauksen ilmoittautumisestaan, koska hänen tietonsa, kuten maininta ainejärjestöstä, eivät näy listalla siitä huolimatta, että hän oli kyseiset tiedot syöttänyt ilmoittautumiskaavakkeeseen.

IB: *Mitä mä **failasin**?*

PV: *Sä ruksasit vaan yhen ruudun, et kahta*

IB: *Aaa haha **jää** häpeen et oon [oman alan ainejärjestössä]*

[...]

IB: *Merkkasin **sitzit** kalenterii ja huomasin et helvetti sentää **tyskaa** kasilt seuraavan päivän [...]*

BN: *Hei mul o kans **tyska** seuraavan aamun kasilt*

SH: *Kohtalotoverit*

Keskustelun aloittava viesti *ANMÄLAN ÖPPEN* on luokiteltavissa koodinvaihdoksi, sillä ryhmänsisäiset viestiketjut on poikkeuksetta aina käyty suomen kielellä. On siis oletettavissa, että ryhmän muutkin keskustelut tullaan käymään suomeksi, vaikka keskustelut toisinaan alkaisivat jollakin vieraalla kielellä tai sisältäisivät muutoin paljon vieraskielisiä sanoja ja ilmauksia. Koodinvaihdon lisäksi kyseinen viesti voidaan kuitenkin myös tulkita lainaksi, sillä keskustelun kohteena olevan ilmoittautumislomakkeen alussa on lukenut kyseinen *Anmälan öppen* ('ilmoittautuminen avoinna') -lause, jonka informantti PV lainasi suoraan ystäväporukan WhatsApp-keskusteluun. Myös muiden informanttien viesteissä esiintyvät sanat, kuten *anmäla* ('ilmoittautua') ja *förening* ('järjestö/yhdistys') voidaan tulkita niin koodinvaihdoksi kuin lainoiksikin, sillä *förening* ja *anmäla* ovat ruotsinkielisiä sanoja, mutta myös sanoja, jotka löytyivät ilmoittautumislomakkeelta.

PV:n *ANMÄLAN ÖPPEN*, SH:N *Joko anmälasit ittes?* sekä OA:n *Kirjotatteks föreningenii jotai?* ovat viestiketjun alkupuolella esiintyviä viestejä, jotka voidaan koodinvaihdon ja lainan lisäksi nähdä myös triggeringina. Kyseisten viestien vierasperäisillä ilmauksilla on myös vastine suomen kielessä, mutta koska viestiketjun alussa sanat ovat päädytty kirjoittamaan ruotsiksi, ovat muutkin

informantit päätyneet käyttämään samoja sanavalintoja myöhemmin samassa keskustelussa. Näin ollen kyseisten viestien voidaan tulkita laukaisseen ruotsinkielisten sanojen käyttöä suomenkielisessä keskustelussa.

PV:n viesti *In case you'd wonder paikan päällä, oon sit alkoholfri* puolestaan voidaan selkeämmin tulkita koodinvaihdoksi, vaikka sana *alkoholfri* ('alkoholiton') onkin mahdollisesti lainattu ilmoittautumislomakkeesta. Lauseen alku kuitenkin sisältää lauseensisäistä koodinvaihtoa, sillä lauseen alku *In case you'd wonder* ('siltä varalta, että ihmettelette') on kirjoitettu englannin kielellä, mutta jatkuu kuitenkin suomeksi. Vaikka lauseen viimeinen sana *alkoholfri* on kirjoitettu ruotsiksi mahdollisesti lainana, aikaansaa se kuitenkin myös lauseensisäistä koodinvaihtoa kielen vaihtuessa saman lauseen sisällä.

PV:n viesti *Scrollaa ihan alas* sisältää englanninkielisen sanan *scroll* ('vierittää' esim. puhelimen näyttöä), jota on muokattu suomenkielisen verbin muotoon lisäämällä sanan perään yksikön toisen persoonan imperatiivimuodon, luoden muodon *scrollaa* (vrt. vieritä). Lause voidaan tulkita lauseensisäiseksi koodinvaihdoksi lauseen sisältäessä kahta eri kieltä, mutta ainoana vierasperäisenä sanana esiintyvä *scrollaa* voidaan tulkita myös vakiintuneeksi englanninkieliseksi lainasanaksi. Nykyaikana esimerkiksi internetin sosiaalisissa medioissa muodostuu paljon englanninkielistä perää olevia uudissanoja (vrt. Paananen 2011), jotka toisinaan vakiintuvat puhekieleen – etenkin maan nuoremman väestön osalta. *Scrollata*-sanan lisäksi sanat kuten *hashtag* ('aihetunniste') tai *screenshot* ('kuvakaappaus') ovat älylaitteiden ja internetin maailmasta tulleita englanninkielisiä sanoja, jotka ovat vakiintuneet suomen kieleen erityisesti arkisissa kielenkäyttötilanteissa.

Informantti SH:n tiedustellessa juhlien maksupuolen toteutumista, turvautuu hän myös pienesti koodinvaihtoon viestissään *Mihin toi ees maksetaa? Ja käykö [maksuväline]-kort et saa juomaa vai onko [juhlien järjestäjällä] omat?*. Suomenkielisen sanan *kortti* sijasta hän päätyy käyttämään sanan ruotsinkielistä vastinetta *kort*, mikä aikaansaa lauseensisäistä koodinvaihtoa lauseessa. Lausetta analysoitaessa on kuitenkin otettava huomioon maksuvälinekortin nimi, jonka yhteydessä käytetään yleensä ruotsinkielistä sanaa *kort*, koska kyseinen maksuväline

on keskeinen osa ruotsinkielisen opiskelijayhteisön toimintaa. Tämän vuoksi *kort-* sanan käyttö voidaan tulkita tässä tilanteessa koodinvaihdon sijaan myös vakiintuneeksi lainasanaksi tai jopa maksuvälineen nimeksi, johon vain sisältyy ruotsinkielinen sana eikä sanaa näin ollen käännetä suomeksi.

Samoin kuin sana *scrollata* lukeutuvat myös keskustelussa esiintyvät sanat *cash* ('käteinen') ja *shit* ('paska') vakiintuneisiin englanninkielisiin ilmauksiin monen suomenkielisen arkikielenkäytössä. Keskustelun keskivaiheilla esiintyvässä PV:n lauseessa *Cashillä maksetaan!* sekä IB:n viestissä *Shittshittt* vierasperäiset sanat aiheuttavat viestissä lauseensisäistä koodinvaihtoa, mutta ovat kuitenkin analysoitavissa myös lainasanoiksi, koska *cash* ja *shit* ovat vakiintuneet ajan saatossa suomenkielisten sanavarastoihin. IB:n viestissä esiintyvän sanan tarkoitus on viestittää sanaa *shit* kaksi kertaa, mutta informantti on valinnut viestissään käyttää useampaa t-kirjainta sanojen perässä ikään kuin tyyliseikkana.

Keskustelussa tuodaan esiin myös sana *sitz* ('sitsit'), joka tarkoittaa korkeakouluopiskelijoille suunnattua akateemista pöytäjuhlaa. Juhlan nimitykselle tavataan usein monenlaista kirjoitusasua, mutta suomalaisittain pöytäjuhlaa kutsutaan kuitenkin sanalla *sitsit*. Koska keskustelussa informantit IB ja SH kuitenkin käyttävät sanasta muotoa *sizit* käyttäen suomenkielisissä sanoissa harvemmin tavattavaa z-kirjainta, voidaan sanan käyttö muutoin suomenkielisessä lauseessa tulkita lauseensisäiseksi koodinvaihdoksi. Perustan tulkintani myös siihen seikkaan, että ruotsin kielessä muoto *sitz* on hyväksytty kirjoitusmuoto pöytäjuhlaa, kun puolestaan suomen kielessä sanasta käytetään lähes poikkeuksetta muotoa "sitsit".

IB:n lähettämässä viestissä *Mitä mä failasin?* esiintyy melko selkeää lauseensisäistä koodinvaihtoa, mutta sana *fail* ('moka', 'virhe') voidaan myös sanan *scrollata* tavoin tulkita vakiintuneeksi vierasperäiseksi lainaksi. Samoin keskustelun loppupuolella esiintyvä sana *tyska* ('saksan kieli oppiaineena') on tulkittavissa lauseensisäisen koodinvaihdon lisäksi myös lainasanaksi. *Tyska* sanana ei ole vakiintunut yleisesti suomenkielisten ihmisten kielenkäyttöön, mutta koska tämän tutkielman informantit ovat omaksuneet sanan ruotsinkielisen muodon koulumaailmasta käytyään koulua ruotsin kielellä, voidaan sanan käyttö katsoa opituksi lainaksi.

Muista keskustelun koodinvaihto- ja lainakohdista poiketen, ilmenee informantti IB:n viestissä *Aaa haha jää häpeen et oon [oman alan ainejärjestössä]* myös sanansisäistä koodinvaihtoa, eli yhden sanan sisällä tapahtuvaa koodinvaihtoa. Sanan *jää* merkitys on *kyllä*, ja arkisemmin sanottuna suomen kielessä käytetään usein muotoa *joo*. IB:n lähettämässä viestissä o-kirjaimet on kuitenkin korvattu ruotsin kielessä yleisemmin käytettävillä å-kirjaimilla, antaen sanalle ruotsinkielisen vivahteen.

6.1.2 Keskustelu B

Seuraavassa keskusteluotteessa käydään keskustelua opiskelun aloituksesta sekä opiskeluihin liittyvistä riennoista. Viestiketjun ensimmäisen viestin yhteydessä oli kuva opiskelijajuhlien mainoksesta, johon informantti PV viestissään viittaa. Keskustelu on käyty murteellisella suomen kielellä, mutta matriisikielen – eli suomen kielen – lisäksi osaan viesteistä on sisällytetty myös vieraskielisiä sanoja tai lauseita.

PV: *Tällane löytyy jostai vaihtareiden infolehtisest, jonka saa **kårkanslienist** – anyone up to a party 2morrah?*

BN: *Mäki havuu xddd*

IB: ***Coming***

IB: *Sii o paljo vaihtarei*

IB: *Mää oo ainaki menos jonku poruka kaa lynii ni jos sinne eksytte nii ilmotelkaa!*

BN: *Uugh mäki haluu*

OA: *Tänää vai?*

OA: *Eiku huomen. Hitto.*

IB: *Huame juuh*

IB: *Jos haluutte säästää 3€ nii menkää **kårkansliet** kysyy silt kanslistilt ko niil o semmosii infolehtisii vaihtareil nii jos niit o jäljel nii varmaa antaa*

SH: *Tulossa ollaan koska **gulisintagning!***

Keskustelun aloittavassa, informantti PV:n viestissä *Tällane löytyy jostai vaihtareiden infolehtisest, jonka saa **kårkanslienist** – anyone up to a party 2morrah?*

on havaittavissa monentyyppistä koodinvaihtoa. Lause alkaa täysin suomenkielisenä, mutta sana *kårkansliet* on kirjoitettu ruotsiksi, vaikka sanan olisi voinut ilmaista myös suomenkielisellä *oppilaskunnan kanslia* -termillä. Ruotsinkielisen sanavalinnan voi tulkita lauseenväliseksi koodinvaihdoksi, mutta koska PV opiskelee ruotsinkielisessä korkeakoulussa, ja sana on vahvasti liitettävissä ruotsinkielisen korkeakoulun arkipäivään, voidaan sanan käyttö tulkita myös opittuna lainana. Tulkinta siitä, että sanaa käytettäisiin koodinvaihdon sijaan lainasanana, vahvistuu informantti IB:n viestissä *Jos haluutte säästää 3€ nii menkää kårkansliet kysyy silt kanslistilt ko niil o semmosii infolehtisii vaihtareil nii jos niit o jäljel nii varmaa antaa*. Informantti IB käyttää nimittäin myöhemmin samassa keskustelussa PV:n tavoin sanan ruotsinkielistä vastinetta. Tulkintaa vaikeuttaa kuitenkin vielä se, että IB ei viestissään taivuta *kårkansliet*-sanaa matriisikielen kieliopin mukaisesti, mikä taas puhuu sen puolesta, että IB:n viestissä sanaa käytettäisiin koodinvaihtona.

Keskustelun aloittavassa viestissä informantti PV turvautuu ruotsinkielisen sanavalinnan lisäksi myös englannin kieleen viestissään. Hän jatkaa lähes täysin suomenkielistä lausettaan englanniksi kysymyksellä *anyone up to a party 2morrah?* ('kiinnostaako jotakuta juhlat huomenna?'), jolloin hänen viestiinsä muodostuu myös lauseiden välistä koodinvaihtoa. Myös informantti IB päätyy sekoittamaan suomea ja englantia vastatessaan PV:n viestiin, mutta IB:n viestinnässä koodinvaihdon tyyppi ei ole aivan yksiselitteisesti tulkittavissa. IB:n viestit *Coming* ('tulossa') ja *Siä o paljo vaihtarei* ovat erillisiä viestejä, joista toinen on kirjoitettu yhden sanan viestinä englannin kielellä, ja toinen viesteistä yksinomaan suomeksi. Englanninkielinen viesti on tulkittavissa opituksi vakiintuneeksi lainaksi, mutta myös koodinvaihdoksi, koska viesti tuo pääasiassa suomen kielellä käytävään keskusteluun vaikutteen englannin kielestä. Jos IB:n peräkkäin lähettämät viestit tulkitaankin yhdeksi puheenvuoroksi, voidaan englanninkielisen sanan käyttö tulkita myös lauseiden väliseksi koodinvaihdoksi. Tämä tulkinta perustuu siihen, että informantin käyttämä kieli vaihtuu saman puheenvuoron aikana tilanteessa, jossa erilliset viestit saavat aikaan koodinvaihtoa kahden viestin ja viestien sisältämien "lauseiden" rajalla.

Keskustelun lopettavassa SH:n viestissä *Tulossa ollaan koska gulisintagning!* sisältää ruotsinkielisen sanan *gulisintagning*, joka on nimitys uusia opiskelijoita varten järjestettävälle opiskelijatapahtumalle. Vaikka ruotsinkielinen sana muutoin

suomenkielisessä lauseessa voitaisiin tulkita lauseensisäiseksi koodinvaihdoksi, on tässä tilanteessa kielen vaihtumisen taustalla kuitenkin opittu laina, koska sana *gulisintagning* on pikemminkin tapahtuman nimi tai vakiintunut sana ruotsinkielisen opiskelijayhteisön parissa.

6.1.3 Koodinvaihdon ilmeneminen aineistossa

Yllä olevista keskusteluista käy ilmi, että lauseensisäisen koodinvaihdon osuus keskustelussa ilmenevässä koodinvaihdossa on suuri. Monet yksittäiset sanat on korvattu sanojen vieraskielisillä vastineilla, ja niin ruotsia kuin englantiakin on käytetty melko huolettomasti suomenkielisen keskustelun lomassa. Kyseistä kaavaa ryhmän keskustelut noudattavatkin pääasiassa, minkä vuoksi voidaan todeta, että lauseensisäisen koodinvaihdon osuus ryhmän keskusteluissa on kiistatta suurin.

Jokainen ryhmässä käyty keskustelu ei kuitenkaan sisällä yhtä suurta määrää koodinvaihtoa, kuin edellä esittelemäni Keskustelu A ja Keskustelu B. Toisinaan koodinvaihtoa esiintyy vain muutaman sanan muodossa koko keskustelun aikana – edelleen suurimmaksi osaksi lauseensisäisenä koodinvaihdon muodossa. Seuraavat kaksi keskustelua havainnollistaa, kuinka suuri osuus ryhmän keskinäisessä viestinnässä keskittyy suomen kieleen, vaikka selkeitä viitteitä koodinvaihdosta onkin havaittavissa.

Alla olevassa aineistoni otteessa käydään keskustelua opintojen aloituksesta, jonka yhteydessä informantti BN kertoo turhautumisestaan opinto-ohjauksen kurssiin, jota hän kutsuu nimellä *sh*. *Sh* on lyhenne sanan *opinto-ohjaus* ruotsinkielisestä vastineesta *studiehandledning*. Sana *studiehandledare* vastaa suomen kielen sanaa 'opinto-ohjaaja'.

BN: *Opiskelu varmaan oisko [olisikin] jepa mut täst **sh**:st ei pääs eroo misää. ja kaike lisäks tää **studiehandledare** o myös [---].*

IB: *Jää mut pitäkää sit huolta et ootte ilmottautunu toho **sh** kurssil ajois moodlessakin ettei sit huomaa puoles välis kurssii ettei oo valinnu kurssii ja joutuu käymää jonku **ersättande**. Nimimerkillä kokemusta on*

BN: ***Oh gosh***

Seuraava keskustelu on irrallinen edellisestä keskustelusta. Keskustelu alkoi informantti IB:n ehdotuksesta tavata ryhmän kesken tyttöjenillan muodossa.

IB: *Hej nyt kävi niin onnekaasti et mul on huomen käty eli suunnitelmiss ois tjejkväll 18->*

PV: *I'm in!*

LM: *Ellen oo töis nii ilmestyn, hyvin mielelläni*

OA: *Mahdollisesti messis*

SH: *Mä en uskalla luvata vaikka poltteen tulla on hirmuiset. Oon ollu Helsingissä töissä viikolla ja pe ilta on ainoa ilta tällä viikolla millon [henkilön nimi] kans ehditään näkee kunnol [...]*

Lauseensisäisen koodinvaihdon lisäksi tagsien käyttö on melko yleistä ryhmän jäsenten kielenkäytössä. Tämä ilmenee esimerkiksi keskustelussa, jossa yksi ryhmän informanteista ilmoitti kihlautuneensa puolisonsa kanssa, johon informantti LM kommentoi *Herregud! Onneeeee!!!!!!*. *Herregud*-ilmaisun lisäksi huudahdukset kuten *oh shit, oh my god, damn* ja *oh yes* toistuvat ryhmän keskusteluissa useasti. Myös edellisessä esimerkikeskustelussa nähtävä viesti *I'm in* ('olen mukana') voidaan tulkita tagsiksi, sillä viestin merkityssisällöstä huolimatta viesti osoittaa informatiivisen huudahduksen vieraalla kielellä.

Myös lauseenulkoista koodinvaihtoa ilmenee ryhmän välisessä viestinnässä aika ajoin. Esimerkkinä lauseenulkoisesta koodinvaihdosta annettakoon informantti PV:n lähettämässä viestissä esiintyvä lause *Anyway, oli mikä tauti tai virus tahansa, nii hyi ku kuulostaa inhottavalta*, jonka hän lähetti ryhmään informantti BN:n kerrottua oirekuvastaan sairaana ollessaan. Lauseenulkoista koodinvaihtoa esiintyy keskustelussa satunnaisesti, mutta lyhyet lisäykset, joilla on pikemminkin diskurssitehtävä kuin suuri merkitys viestin pääasiallisen sisällön kannalta, kuten *anyway* ('joka tapauksessa') lauseen alussa tai *you know* ('tiedättehän') lauseen lopussa eivät aina ehdi mukaan informanttien viesteihin nopeatempoisessa viestinnässä.

Aineistossani triggering on koodinvaihtoon liittyvistä ilmiöistä vaikeimmin tulkittavissa, sillä aina ei ole mahdollista tulkita yksiselitteisesti, onko koodinvaihdon

käytön tarkoituksena laukaista kielen vaihtoa keskustelussa, vai onko kyseessä ennemminkin laina, koodinvaihtoa, tai vain henkilökohtainen mieltymys vaihtaa kieltä jonkin sanan tai lausahduksen kohdalla. Seuraavassa keskustelussa kuitenkin sanan *lördag* 'lauantai' funktio voidaan katsoa triggeringinä, sillä informantti IB:n käytettyä sanan ruotsinkielistä versiota viestinnässään, päätyi myös informantti LM IB:n kielenkäytön laukaisemana käyttämään sanaa *lördag* sanan suomenkielisen vastineen sijaan.

IB: *Hej nyt kaikki vaikuttaa kiireisilt, nii otettaisko semmone **lördags lunch** ne jotka pääsee?*

OA: *En oo ihan varma kerkeenkö, mut koitan ehtii*

BN: *Jos se o ens lauantai, ni muutto alkaa sillo, ja oon tullu aamul [töistä] pari h yöunil*

LM: ***Lördagenin** h-salos kattorempmaa tekees [...]*

PV: *Mulle sopii!*

Toisinaan aineistossani esiintyy myös niin kutsuttuja *hybridiyhdistelmiä*, kuten esimerkiksi informantti BN:n kehittämä sana *koulunalusmeltdown*, joka merkityssisällöltään tarkoittaa koulun aloituksen tuomaa henkistä romahdusta. Kyseisenkaltaisia hybridiyhdistelmiä esiintyy keskustelussa melko harvoin, mutta toisinaan ystäväporukan jäsenet päätyvät luomaan yhdyssanoja, joissa kaksi kieltä yhdistyy.

Aina ei ole selkeää, onko informanttien monikielisen viestinnän taustalla koodinvaihtoa, vai onko vierasperäisten sanojen ja lauseiden perustana pikemminkin vieraskielisiä lainoja. Esimerkiksi informantti BN:n letkautuksessa *Ehkä mun pitäis olla mies, ku mun huumori on tasoa dadjokes* sana *dadjokes* olisi voitu korvata suomenkielisellä vastineella *iskävitsi* tai *isävitsi*, joka on nimitys tiettyntyyppisille – stereotyyppisesti miesten suosimille – puujalkavitseille. Koska sanan englanninkielinen versio on vahvasti tunnettu ja käytössä erityisesti suomenkielisten nuorten keskuudessa, voi informantti BN olla käyttänyt sanaa myös vierasperäisenä lainana. Samoin jotkin muut aineistossani esiintyvät sanat, kuten sana *extempore*, joka viittaa valmistautumattomaan toimintaan, esiintyy lähes poikkeuksetta kaksikielisen ryhmän keskustelussa vieraskielisenä. *Extempore*-sana on kuitenkin

helpommin tulkittavissa lainaksi, sillä se on vakiintunut vahvasti suomalaisten sanavarastoihin niin muodollisessa suomen kirjakielissä kuin arkisemmassa puhekielessäkin.

Osassa ystäväporukan WhatsApp-ryhmän keskusteluissa koodinvaihdon osuus keskustelussa on häviävän pieni, ja joissakin tapauksissa koodinvaihtoa ei esiinny keskustelussa lainkaan. Etenkin vakavampaa tai asiallisempaa aihetta, kuten sairastumista tai surullisuuden tunnetta käsittelevät keskustelut on käyty hyvin pitkälti suomen kielellä. Alla esitän aineistostani poimitun keskustelun, jossa informantit PV, OA ja SH keskustelevat PV:n sairastumisesta.

PV: *Hei mitä mieltä ootte. Mehän ollaan kaikki tänään [OA:lle] menossa, **right**? Mä en niin haluis missata teidän näkemistä, ku tuntuu et siitä on niin pitkä aika ku ketään teistä on nähny [...] MUTTA. Olin ke kuumeessa ja vaik eilen ei ollu enää lämpöä, ni nyt ku lyhyen ja huonosti nukutun yön sekä aikaisen aamuluennon jälkeen mittasin, ni lukema on 36.5 Tuunko vai en?*

OA: *Mun puolesta saat tulla, ja jos ei oo kuumetta enää nii en usko et muut tarttuu. saat tietty ihan ite päättää, mut mun puolesta tervetuloa*

SH: *Mun puolesta kans. eiköhän tähän aikaan vuodesta olla tulilinjalla muutenkin*

SH: *Ja mulla ainakin toi on normi lämpö^*

[...]

PV: *No se on kyl totta, nyt on flunssaa liikenteessä*

Kolmen informantin välisessä keskustelussa viestenvaihtoa käytiin täysin suomen kielellä, lukuun ottamatta PV:n viestissä näkyvää lisäystä *right?* ('eikö niin?'). Kyseinen ilmiö on nähtävillä muissakin aineiston osissa, joissa keskustelun aihe on tavanomaista vakavampaa tai asiallisempaa.

6.2 Miksi koodinvaihtoa ilmenee?

Koodinvaihdon käytölle ei ole aina löydettävissä yksiselitteisiä vastauksia, vaan usein koodinvaihdon käytön pohjalta löytyy myös yksilöllisiä, henkilökohtaisia perusteita. Toisinaan koodinvaihtoon turvautuva yksilö saattaa käyttää vieraskielistä

sanaa unohdettuaan sanan matriisikielisen muodon, ja toisinaan kyse on vain tyyllillisistä seikoista. Joskus myös sanavalinta, joka yhdelle henkilölle on laina, voi toiselle olla tilapäinen vaihto toiseen kieleen (Kolu 2017, 47–48). Tarkastelemani ryhmän kielenkäytössä on kuitenkin havaittavissa joitakin tiettyjä koodinvaihtoa aikaansaavia ilmiöitä.

Koska ryhmän jäsenet ovat käyneet yhdessä ruotsinkielistä koulua suomenkielisellä paikkakunnalla, on selvää, että jotkin koulunkäyntiin liittyvät sanat ja ilmaisut on opittu ruotsin kielellä. Esimerkiksi opinto-ohjausta tarkoittava sana *studiehandledning* on ryhmälle tuttu koulumaailmasta, minkä vuoksi sanan ruotsinkielinen vastine kuuluu edelleen ryhmän sanavarastoon heidän puhuessa keskenään opinto-ohjauksesta. Toisaalta kaikkien ryhmän jäsenien puhuessa niin suomea kuin ruotsiakin äidinkielenomaisesti on kaikilla informanteilla aina mahdollisuus ilmaista haluamansa sanat tai ilmaisut kummalla tahansa kotimaisella kielellä ilman pelkoa siitä, etteivät he tulisi ymmärretyiksi.

Vaikka osa informanttien käyttämistä vieraskielisistä sanoista on luokiteltavissa vakiintuneiksi tai opituiksi lainoiksi, ei aina ole selvää, milloin jokin sana tai lause tulee määritellä koodinvaihdeksi tai lainaksi. Kaikkien informanttien kuitenkin ymmärtäessä englantia ja hallitessa niin suomen kuin ruotsin kielenkin taidon, jää tulkitsijan tehtäväksi arvioida, onko jokin ruotsin tai englannin kielellä ilmaistu sana tai lausahdus koodinvaihtoa vai opittu laina.

Toisinaan informanttien kielenkäyttö muovautuu vallitsevien kielenkäyttötrendien mukaan. Esimerkiksi sanan *jälkeenjäänyt* englanninkielinen vastine *retard* esiintyy toisinaan ryhmän keskusteluissa, sillä sanan englanninkielinen muoto on vahvasti vakiintunut suomenkieliseen epämuodolliseen arkiviestintään. Tällöin kielten sekoittuminen saman puheenvuoron sisällä saattaa johtua pikemminkin trendien tuomien lainasanojen yleistyneestä käytöstä, kuin varsinaisesta koodinvaihdosta.

Havaittavissa on myös, että puheenaiheella on merkitystä koodinvaihdon ilmenemisen kannalta. Esimerkiksi vakavammista puheenaiheista keskusteltaessa muuttuu myös informanttien kielenkäyttö asiallisemmaksi, vitsailun jäädessä pääasiassa pois keskustelusta. Tällöin informanttien kielenkäyttö pitäytyy hyvin

pitkälti suomen kielessä ilman suurempia viitteitä vieraista kielistä. Arkipäiväisempien puheenaiheenaiheiden käsittelyssä ryhmänsisäinen tunnelma on huolettomampi ja rennompi, ja tällöin informanttiryhmä tuo puolestaan enemmän koodinvaihtoa mukaan keskusteluihin.

6.3 Informanttien väliset erot

Informanttien kielenkäytössä ja koodinvaihtotavoissa on jonkin verran eroja, mikä kertoo siitä, että ihmiset valikoivat kielenkäyttönsä tavat yksilöllisesti itselleen sopivimmin perustein. Börstam & Huss (2001, 11) ovat todenneet, että niin yksi- kuin kaksikielinenkin kielenkäyttäjä vaihtelee kielenkäyttöään tilanteen mukaan. Niin ympäristö, keskustelutilanne, kielitaito sekä henkilökohtaiset mieltymykset ja taipumukset kielenkäytön suhteen vaikuttavat suuresti siihen, millä tavoin yksilö käyttää osaamiaan kieliä kommunikoidessaan toisten kanssa. Tästä syystä en pyri luomaan yleistettävää päätelmää syistä eri koodinvaihtotyyppien käyttöön, vaan osoitan, millä tavoin koodinvaihtokäytänteet eroavat informanttieni kohdalla, kun heidän kielenkäyttöään tarkastelee erillisinä yksilöinä.

Koska informanttien kielellinen osaaminen on vahvaa niin suomen, ruotsin kuin englanninkin osalta, on toisinaan vaikea määritellä tarkasti, milloin tutkielman informantit ovat käyttäneet jotakin vieraskielistä ilmaisu koodinvaihtona ja milloin lainana. Tästä syystä pitäydyn tässä alaluvussa koodinvaihdon ilmenemisen tarkastelussa eri informanttien kohdalla, jättäen huomiotta sen, milloin jokin koodinvaihtotilanne olisi tulkittavissa myös lainaksi. Alaluvussa 7.1 esitän tarkemman pohdinnan koodinvaihdon ilmenemiseen vaikuttavista tekijöistä, jossa nostan esiin myös pulman koodinvaihdon ja lainan välisistä eroista.

Informanteistani informantti IB käyttää määrällisesti eniten koodinvaihtoa ystäväporukan WhatsApp-keskusteluissa. Ruotsin- ja englanninkielisten sanojen ja lauseiden lisäksi hän käyttää runsaasti ruotsinkielisiä viitteitä kirjoittaessaan suomea ystäväporukan ryhmään, mikä näyttäytyy muun muassa å:na o-kirjaimen sijasta tai j:nä, joka korvaa i-kirjaimen. Esimerkiksi sana *joo* on hänen viesteissään usein kirjoitettu muotoon *jåå*, ja i-päätteiset sanat kuten puhekielinen *hilui* (korrektisti

'hiluja') näyttäytyy hänen viesteissään muodossa *hiluj* sekä murteellinen *mietei*-sana (korrektisti 'mietin', sana imperfektissä) saa muodon *mietej*. Hänen viestinnässään esiintyy eniten lauseensisäistä ja sanansisäistä koodinvaihtoa, sekä tageja suomen kielen rinnalla. Hän turvautuu satunnaisesti, mutta harvoin myös lauseenulkoiseen koodinvaihtoon ryhmässä keskustellessaan.

Informantti IB:n tavoin myös SH korvaa toisinaan o-kirjaimen å:lla, mutta huomattavasti marginaalisemmissa määrin kuin IB. Informantti SH puolestaan tuo keskusteluun mukaan selvää lauseensisäistä koodinvaihtoa ruotsin- ja englanninkielisten sanojen muodossa, kuten esimerkiksi lauseessa *Saa ostettuu halarmärken*, jossa hän kertoo, että erään opiskelijatapahtuman yhteydessä voi ostaa haalarimerkkejä. Lauseessa vain yksi sana on korvattu sanan ruotsinkielisellä vastineella. Myös tageja ilmenee satunnaisesti informantin viestinnässä, ja harvoissa tilanteissa on havaittavissa jopa triggeringia. Suurimmaksi osaksi SH kuitenkin pitäytyy suomen kielessä ryhmän keskusteluissa.

PV käyttää IB:n tavoin runsaasti koodinvaihtoa viestinnässään, mutta hänen koodinvaihtotapansa on käyttää enimmäkseen puhdasta englannin ja ruotsin kieltä liittäessään vieraita kieliä suomen kielen rinnalle muutoin suomenkielisiin keskusteluihin. Hänen kirjallisessa ulosannissaan toisinaan yksittäiset sanat ja toisinaan jopa kokonaiset lauseet ovat puhdasta englannin kieltä, eivätkä englanninkieliset ilmaisut noudata juurikaan matriisikielen kielioppia. Tämä johtunee siitä, että PV:n käyttämä koodinvaihto on suurilta osin tageja eli huudahdussanoja, lauseenulkoista koodinvaihtoa, kuten *anyway*-ilmaus lauseen alussa, tai lauseenvälistä koodinvaihtoa, jossa kieli vaihtuu lauseiden rajoilla. PV:n viestinnässä esiintyy usein myös lauseensisäistä koodinvaihtoa ja harvakseltaan jopa triggeringia, mutta niiden osuus hänen viesteissään ei ole yhtä kattava kuin lauseenulkoisen koodinvaihdon, tagsien ja lauseiden välisen koodinvaihdon. Informantti PV käyttää runsaammin englanninkielisiä sanoja suomenkielisessä viestinnässään kuin muut tämän tutkielman informantit.

Informantti LM käyttää informanteista vähiten koodinvaihtoa, pitäen kirjallisen ulosantinsa hyvin pitkälti suomenkielisenä informanttien välisissä keskusteluissa. Hänen tyyliinsä käyttää koodinvaihtoa pohjautuu lähinnä tag-koodinvaihtoon

käyttäessään toisinaan englannin- ja ruotsinkielisiä huudahdussanoja viesteissään. Esimerkkinä annettakoon viesti *Herregud! Onneeeee!!!!!!*, jonka hän lähetti ryhmään toisen informantin kihlajaisuutisen kuultuaan. Toisinaan informantin viesteissä ilmenee myös triggeringia hänen toistaessaan aiemmin samassa keskustelussa esiintyneitä vieraskielisiä sanoja, mutta myös tämänkaltainen kielten sekoittaminen on informantin viesteissä melko marginaalista.

Informantti OA:n taipumus käyttää koodinvaihtoa on myös melko vähäistä, ja hänen tapansa sekoittaa eri kieliä koostuu hyvin pitkälti lauseensisäisestä koodinvaihdosta, joka ilmenee yksittäisinä ruotsinkielisinä sanoina muutoin suomenkielisissä lauseissa. Toisinaan myös lyhyet huudahdukset kuten *I'm in*, jota hän käytti ilmoituksena osallistua yhteiseen retkeen, esiintyvät vieraskielisinä muutoin suomenkielisessä keskustelussa. Informantti käyttää myös jonkin verran triggeringia viestinnässään, sillä hän käyttää aktiivisesti vieraskielisiä sanoja puhuessaan asioista tai esineistä, joilla on tietty merkitys toisella kielellä. Esimerkiksi puhuessaan uusien opiskelijoiden juhlasta, jossa uudet tulokkaat ”kastetaan” opiskelijaelämään, hän valitsee joka kerta käyttää sanaa *gulisintagning* ’kastajaiset’ sanan suomenkielisen vastineen sijasta.

Informanteista BN käyttää laajimmin eri koodinvaihtotyyppisiä keskustellessaan suomen kielellä ystäviensä kanssa. Hänen viestinnässään lauseensisäisen koodinvaihdon osuus on kuitenkin suurin, ja tämän tyyppistä koodinvaihtoa esiintyy muun muassa lauseessa *Tuun olee varmaan tän ekan periodenin aikana kaiken henkisen tuen tarpeessa*, joka liittyy keskusteluun yliopisto-opintojen aloituksesta.

Lauseiden välistä koodinvaihtoa informantti BN:n viestinnässä ilmenee esimerkiksi viestissä *Ne veis mut hullujenhuoneelle. Nah, jokes*, jossa kieli vaihtuu lauseen vaihtuessa. Tämä lause on humoristisesti esitetty keskustelussa, jossa BN-informanttia kehoitetaan olemaan oma itsensä tulevien uusien tuttavuuksien seurassa. Myös lauseenulkoista koodinvaihtoa ilmenee informantin viestinnässä aika ajoin, sillä hän aloittaa toisinaan lauseensa lyhyillä vierasperäisillä ilmaisuilla kuten *btw* (’by the way’, suom. ’muuten’). Tagseja informantti BN käyttää myös usein viestinnässään, ja esimerkiksi huudahdukset *oh gosh* ja *omg* (’oh my God’, suom. ’oi luoja’) esiintyy BN-informantin viesteissä useampaan otteeseen. Suurimmaksi osaksi

informantin käyttämä koodinvaihto perustuu kuitenkin lauseensisäiseen koodinvaihtoon, jota esiintyy usein informantin viesteissä. Esimerkkinä mainittakoon viesti, jossa BN aloittaa uuden keskustelun viestillä *Oliks tänää joku bastukväll vai oonk missannu jotai?*.

Toisinaan informantti BN:n viesteistä on vaikea määritellä yksiselitteisesti ja tarkalleen, mitä koodinvaihdon tyyppiä hän käyttää. Esimerkiksi viestissä *Mää oon [paikannimi] kl. 18 ettipäi, mut spill the tea sitte i efterskott* voi löytää monentyyppistä koodinvaihtoa. Karkeasti eriteltynä viesti sisältää lauseiden välistä koodinvaihtoa sekä lauseensisäistä koodinvaihtoa. Päätelmä pohjautuu siihen, että kieli vaihtuu matriisikielestä toiseen kieleen pää- ja sivulauseen rajalla, mutta lauseen myöhäisempi osa sisältää myös kahta eri kieltä saman fraasin sisällä. Koodinvaihtotyyppin määrittelemisen kohdassa *kl. 18 ettipäi* kuitenkin vaikeuttaa koodinvaihtotyyppin tulkintaa, sillä lyhenne, joka viittaa kellonlyömään on lyhennetty ruotsalaisittain *kl.*, eikä suomenkielisen normin mukaan 'klo'. Tässä kohtaa on epäselvää, onko informantti käyttänyt ruotsinkielistä lyhennettä tarkoituksella ja turvautuu lauseensisäiseen koodinvaihtoon, vai onko kyseessä pikemminkin tottumus ruotsinkielisen lyhenteen käyttöön liittyen. Kolmantena ja neljäntenä vaihtoehtona on myös viestin kirjoittamisvaiheessa sattunut painovirhe sekä silkka tietämättömyys lyhenteen oikeaoppisesta kirjoitustavasta suomen kielellä.

Alle olen luonut taulukon, jonka avulla havainnollistan konkreettisemmin, miten informanttien tavat käyttää koodinvaihtoa eroavat toisistaan. Taulukon vasemmassa reunassa on nähtävillä informanttien nimimerkit, ja taulukon yläreunaan on eritelty eri koodinvaihtotyyppit. Olen merkinnyt taulukkoon, käyttävätkö informantit eri koodinvaihtotyyppijä viestinnässään *erittäin usein, usein, melko usein, melko harvoin* vai *harvoin*. Taulukon kohdat, jotka ovat merkitty viivalla (-), tarkoittavat, että informantti ei käytä kyseistä koodinvaihtotyyppiä viestinnässään pääasiassa lainkaan.

	Lauseen- sisäinen koodinvaihto	Lauseiden välinen koodinvaihto	Lauseen- ulkoinen koodinvaihto	Sanan- sisäinen koodinvaihto	Tag- koodinvaihto	Triggering
OA	Melko harvoin	-	-	-	Melko harvoin	Melko harvoin
LM	-	-	-	-	Melko harvoin	Harvoin
BN	Erittäin usein	Melko usein	Melko usein	-	Usein	-
SH	Melko usein	-	-	Melko harvoin	Melko harvoin	Harvoin
PV	Usein	Erittäin usein	Usein	-	Usein	Harvoin
IB	Erittäin usein		Harvoin	Erittäin usein	Usein	-

Taulukko 1. Informanttien taipumus käyttää eri koodinvaihtotyyppiä viestinnässään.

7. Pohdinta

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut satakuntalaisen kaksikielisen ystäväporukan välistä viestintää WhatsApp-pikaviestintäpalvelussa. Välineellisen tapaustutkimuksen avulla olen selvittänyt, minkälaista koodinvaihtoa ystäväporukan viestinnässä ilmenee sekä mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että informantit päätyvät käyttämään koodinvaihtoa eri tavoilla. Tarkastelun kohteena oleva aineistoni koostuu WhatsApp-viesteistä vuosilta 2015–2021.

7.1. Koodinvaihtotyypit aineistossa

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaamalla osoitan, minkälaista koodinvaihtoa tutkielmani informantit käyttävät keskinäisessä viestinnässään. Lauseensisäinen, eli yhden ja saman lauseen sisällä tapahtuva koodinvaihto (engl. *intrasentential code switching*) kattaa sellaiset koodinvaihtotapahtumat, jossa vierasperäinen sana tai ilmaisu sisällytetään muutoin matriisikielen mukaiseen lauseeseen (vrt. Kolu 2016, 300 – Kovács 2009, 28). Aineistoani tarkastellessa tämän koodinvaihtotyypin osuus on hallitseva, mutta aineistossa on myös muita

koodinvaihtotyyppinä. Esimerkkinä aineistoni lauseensisäisestä koodinvaihdosta on informantti BN:n viesti *Mä oon tyvärr taas uuden vuoden [toisella paikkakunnalla], mut eletään hengessä mukana*, jossa informantti korvaa suomen kielen sanan *valitettavasti* sanan ruotsinkielisellä vastineella *tyvärr*. Toinen aineistoni esimerkki lauseensisäisestä koodinvaihdosta on informantti PV:n lähettämässä viestissä esiintyvä lause *no mä sit i rask takt suuntaan ovelle ja huomaan, et se on lukossa*. Lauseessa käytetty ilmaisu *i rask takt* vastaa suomen kielen *reippaalla vauhdilla* - ilmaisu. Samoin kuin edellisessä esimerkkilauseessa, on myös informantti PV:n lauseessa nähtävillä kielten sekoittumista saman lauseen sisällä.

Aina ei voida kuitenkaan tehdä selvää eroa sen välille, mikä on koodinvaihtoa ja mikä vierasperäinen laina (Kolu 2016, 301). Joskus tietyt vierasperäiset sanat ja sanonnat ovat kytkeytyneitä tiettyyn merkitykseen tai kontekstiin (Kotilainen 2008, 128), jolloin koodinvaihdon ja lainan välinen ero voi olla myös kielenkäyttäjistä kiinni. Koodinvaihdon ja lainan välisen eron tulkinnan vaikeus on havaittavissa myös aineistoani tarkastellessa, sillä useat monikieliset viestit aineistossani sisältävät sanoja tai lausahduksia, joista ei voi tehdä varmaa päätelmää koodinvaihdon ja lainan välillä. Esimerkiksi aineistostani löytyvästä, informantti SH:n viestistä *Hei mä tiän jo et tuun myöhäs, olin unohtanu et mull o yks inlämningsuppgift jonka dedis o tänää* ei voi täydellä varmuudella päätellä, käyttääkö informantti koodinvaihtoa vai lainasanoja. Sanat *inlämningsuppgift* ('palautustehtävä') ja *dedis* ('deadline', 'määräaika') näyttävät muutoin suomenkielisessä lauseessa vahvasti lauseensisäiseltä koodinvaihdolta, mutta otettaessa huomioon informantin ruotsinkielinen koulutustausta, on sana *inlämningsuppgift* tulkittavissa myös koulumaailmasta lainatuksi sanaksi. Sana *dedis* on lyhennelmä englannin kielen sanasta *deadline*, joka on vahvasti suomen kieleen vakiintunut lainasana, joten on pääteltävissä, että myös SH käyttää kyseistä sanaa ja sen lyhennelmää pikemminkin lainana kuin koodinvaihtona.

Tehdessäni loppupäätelmää siitä, että koodinvaihdon ja lainan välisen eron määrittely ei aina ole helppoa – tai edes mahdollista – olen ottanut huomioon Kolun (2017) näkemyksen koodinvaihdon ja lainan eron määrittelyn vaikeudesta. Kolun (2017, 47–48) mukaan yhdelle kielenkäyttäjälle jokin sana tai ilmaisu voi olla koodinvaihtoa, samalla kun sama sana tai ilmaisu on toiselle kielenkäyttäjälle laina.

Pieter Muyskenin (2007) mukaan lainaamisen voidaan laskea jopa kuuluvan osaksi koodinvaihtoilmiötä (vrt. Kalliokoski 2009, 12). Lauseensisäisen koodinvaihdon ja lainojen välisen tulkinnanvaraisuuden vuoksi olen kuitenkin tullut siihen lopputulokseen, että lauseensisäisen koodinvaihdon ja lainojen yhteinen osuus muodostavat kategorian, joka kattaa suurimman osan aineistoni vieraskielisestä aineksesta.

Lauseensisäisen koodinvaihdon ja lainojen lisäksi myös vieraskieliset huudahdussanat toistuvat aineistossani säännöllisesti. Matriisikielisen tekstin lomassa esiintyviä vieraskielisiä huudahdussanoja ja muita tämänkaltaisia lisäyksiä kutsutaan tag-koodinvaihdoksi (Kolu 2016, 301). Tag-koodinvaihtoa tarkasteltaessa on kuitenkin myös otettava huomioon tulkinnanvaraisuus siitä, onko huudahdussanojen käytön taustalla koodinvaihto vai lainasanojen käyttö. Tämä huomio on tärkeä siksi, että useimmat aineistossani esiintyvät huudahdussanat ovat ilmaisuja, jotka ovat jo vakiintuneet suomenkieliseen arkikielenkäyttöön. Aineistossani esiintyviä huudahdussanoja ja -ilmaisuja ovat muun muassa *Oh god, shit, damn* ja *herregud*, jotka kaikki ovat vierasperäisiä ilmauksia, mutta jotka ovat saaneet melko vakiintuneen aseman suomen arkikielen sanastossa.

Lauseiden välistä koodinvaihtoa (engl. *intersentential code switching*) esiintyy aineistossani satunnaisesti. Lauseiden välisen koodinvaihdon periaatteena on kielen vaihtuminen lauseenrajalla (Kolu 2016, 300–301 – Kovács 2009, 27). Vaikka lauseiden välisen koodinvaihdon osuus aineistossani ei ole varsin suuri, esiintyy sitä kuitenkin silloin tällöin – suurimmaksi osaksi informantti PV:n viestinnässä.

Toistamalla otteen alaluvussa 6.1.2 esitetystä Keskustelu B:stä havainnollistan, minkälaista koodinvaihtoa lauseen rajoilla keskustelussa toisinaan ilmenee. Alla olevan keskustelun ensimmäisen viestin funktio on houkutella ryhmän jäseniä osallistumaan opiskelijajuhliin, ja viestin tekstin yhteyteen oli liitetty kuva opiskelijajuhlien mainoksesta.

PV: *Tällane löyty jostai vaihtareiden infolehtisest, jonka saa kårkanslienist – anyone up to a party 2morrah?*

IB: *Coming!*

IB: *Siä o paljo vaihtarei*

Tässä viestiketjussa on nähtävillä lauseiden välistä koodinvaihtoa niin informantti PV:n kuin IB:nkin kohdalla. PV:n viestissä kieli vaihtuu selkeästi lauseen rajalla, mutta myös IB:n lähettämät viestit voidaan katsoa lauseenväliseksi koodinvaihdoksi, vaikka hänen viesteissään kieli vaihtuu pikemminkin viestien kuin lauseiden rajalla. Hän käyttää viestinnässään kahta eri kieltä kuitenkin saman puheenvuoron aikana, vaihtaen kieltä viestin – ja näin ollen myös lauseen – vaihtuessa.

Kuten ylempänä käsiteltyihin koodinvaihtotyyppeihinkin, liittyy myös lauseiden väliseen koodinvaihtoon ongelma siitä, mikä on tulkittavissa koodinvaihdon ja lainan väliseksi eroksi. Yllä esitetyssä esimerkissä nähtävillä oleva viesti *Coming!* ('tulossa') nimittäin saattaa yhtä hyvin olla laina kuin koodinvaihtoa, mutta on tulkitsijasta riippuvaista, millä tavoin viesti tulkitaan sen asiayhteydessä.

Lauseenulkoisen koodinvaihdon esiintyvyys aineistossani on melko marginaalista, mutta ei täysin olematonta. Lauseenulkoista koodinvaihtoa (engl. *extrasentential code switching*) kuvastaa muun muassa muutoin matriisikielillä ilmaistuihin lauseisiin sisällytetyt vieraskieliset keskustelupartikkelit ja modaaliset ilmaukset, kuten esimerkiksi lauseen alussa ilmaistu *anyway* ('joka tapauksessa') tai lauseen loppuun liitetty *you know* ('tiedät(te)hän') (Kovács 2009, 27). Aineistossani tämänkaltainen ilmaus esiintyy esimerkiksi ylioppilaskirjoituksia käsittelevässä, informantti BN:n lähettämän viestin lauseessa *Anyways, mullaki modda vähä kossahti*, jossa *anyways*-sanalla on enemmänkin diskurssitehtävä kuin tärkeä rooli lauseen merkityssisällön kannalta.

Triggeringin avulla kielenkäyttäjä voi aikaansaada jonkin vieraan kielen käyttöä keskustelussa. Esimerkiksi käyttämällä jotakin ruotsinkielistä sanaa tai ilmausta suomenkielisen keskustelun lomassa, saattavat muutkin keskustelutilanteeseen osallistuvat henkilöt alkaa liittää ruotsinkielisiä sanoja keskusteluun – tai jopa vaihtaa kielen kokonaan ruotsin kieleen. Sanan suorana käännöksenä voisin pitää sanaa *laukaisin*, ja *triggeringin* tehtävänä onkin saada aikaan – tai laukaista – keskustelussa toisen kielen käyttöä. (Vrt. Kolu 2017, 8). Syy sille, miksi jotakin

vierasta kieltä sisällytetään matriisikielen mukaiseen keskusteluun ei aina ole yksiselitteinen.

Toisinaan keskusteluun osallistuva kielenkäyttäjä saattaa päätyä käyttämään jotakin vieraskielistä sanaa siksi, että se tuntuu luontevimmalta. Jonkin keskustelussa käytettävän sanan merkitys saattaa olla riippuvainen kielestä, tai sanan vieraskielinen vastine vastaa mahdollisesti kielenkäyttäjälle henkilökohtaisesti jotakin tiettyä merkitystä, jolloin kielenkäyttäjä ilmaisee sanan tai lausahduksen mieluummin vieraalla kielellä kuin keskustelun matriisikielellä. Triggering kattaa myös tämänkaltaiset vieraan kielen käyttöä aiheuttavat tilanteet, sillä keskusteluun tuodut vierasperäiset sanat saattavat laukaista vieraan kielen käytön, vaikka niitä käytettäisiin vain tietyn merkityksen esiintuomiseksi. (Vrt. Kolu 2017, 4).

Triggeringin osuus tämän tutkielman aineistossa on arvioni mukaan melko vähäistä, mutta joissakin keskustelun kohdissa on havaittavissa, että jokin tietty sana tai lausahdus saa aikaan lisääntyntä vieraan kielen käyttöä keskustelussa. Esimerkiksi sana *anmäla* ('ilmoittautua') esiintyy yhdessä aineiston keskustelussa monessa taivutusmuodossa sen seurauksena, että keskustelun aloittavassa viestissä *ilmoittautuminen auki* -lausahdus on ilmaistu lausahduksen ruotsinkielisellä *anmälan öppen* -vastineella. Kun sanat *ilmoittautunut* ja *ilmoittautuminen* mainittiin keskustelun alkupuolella sanojen ruotsinkielisillä vastineilla *anmäld* ja *anmälan*, päätyivät keskustelun muutkin informantit käyttämään *ilmoittautua*-sanan ja sen taivutusmuotojen ruotsinkielisiä käännöksiä loppukeskustelun ajan.

Tutkielman edetessä päädyin luomaan käsitteen *sanansisäinen koodinvaihto*, joka kattaa yhden ja saman sanan sisällä tapahtuvan koodinvaihdon. Sanansisäiseen koodinvaihtoon lasken kuuluvaksi niin useampaa kieltä sisältävät yhdistämättömät sanat kuin kahta tai useampaa kieltä sisältävät yhdyssanatkin. Esimerkkinä kaksikielisestä yhdyssanasta, eli hybridiyhdistelmästä toimii aineistossani esiintyvä *koulunalusmeltdown*, ja sana *jää* puolestaan havainnollistaa yhdistämättömän sanan sisällä tapahtuvaa koodinvaihtoa. Sanansisäisen koodinvaihdon osuus aineistossa ei ole kovinkaan runsas, mutta ilmiö toistuu aineistossa kuitenkin aika ajoin.

Toisinaan ryhmässä lähetetyissä viesteissä esiintyy myös kieltä, jossa on havaittavissa vaikutteita vieraista kielistä ilman, että kyseistä vierasta kieltä olisi konkreettisesti käytetty viesteissä. Muun muassa mielipidettä ilmaiseva lauseen alku *mä tykkään että...* on suoraan käännetty ruotsin kielen *jag tycker att...* -ilmauksesta, sillä korrektilla suomen kielellä asia tulisi ilmaista esimerkiksi muodoilla *mielestäni..., ajattelen, että...* tai *olen sitä mieltä, että....* Vaikka tämänkaltaisissa rakenteissa onkin havaittavissa vieraan kielen vaikutus, olen kuitenkin päättänyt rajata suoraa vierasta kieltä sisältämättömät viestit aineistoni ulkopuolelle, ja keskittyä vain selkeästi eri kieliä sisältävään koodinvaihtoon tutkielmassani.

7.2 Koodinvaihdon käyttöön vaikuttavat tekijät

Toinen tutkimuskysymykseni käsitteli tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, minkä takia tutkimukseni informantit ovat päätyneet käyttämään juuri tietynlaista koodinvaihtoa tietyissä tilanteissa. Koska erot koodinvaihtokäytännöissä informanttien välillä olivat suuria, tulin siihen tulokseen, että yksilölliset seikat, kuten henkilökohtaiset mieltymykset ja tavat vaikuttavat suuresti koodinvaihdon käyttöön informanttieni kirjallisessa viestinnässä. Tätä tulosta tukee Bloomfieldin (1933, 45) havainto siitä, että maailmasta ei löydy kahta kielenkäyttäjää, jotka käyttäisivät kieltä tismalleen samalla tavalla.

Myös informanttien taustat vaikuttavat merkittävästi informanttien tapaan käyttää kieltä, sillä aineistossani on nähtävissä, että informanttien kielenkäyttötavat arjessa vaikuttavat koodinvaihdon ilmenemiseen. Esimerkiksi kaksikielisen perhetaustan omaava informantti IB käyttää ruotsin kieltä sisältävää koodinvaihtoa laajimmin, ja puolestaan englannin kielen hallitseva, monikieliseksi itsensä kokeva informantti PV käyttää englantia monipuolisesti osana suomenkielistä viestintäänsä. Kielenkäyttäjän omat uniikit, henkilökohtaiset taustat ja kokemukset rakentavat siis pohjan hänen kielelliselle kompetenssilleen (Börestam ja Huss 2001,19).

Koodinvaihdon ilmeneminen on myös ympäristö- ja seurakohtaista, sillä koodinvaihtoa – kuten muutakin kielenkäyttöä – sopeutetaan yleensä sen mukaan, missä ja kenen kanssa kommunikaatiota tapahtuu (vrt. Börestam ja Huss 2001, 11).

Tämän tutkielman informantit ovat toisilleen tuttuja entuudestaan, ja he muodostavat keskenään läheisen ystävyysuhteen, minkä lisäksi heidän keskinäinen viestienvaihtonsa tapahtuu suljetussa keskusteluryhmässä. Keskusteluihin ei siis liity missään tilanteissa ryhmän ulkopuolisia osanottajia, mikä antaa edellytyksen luontevaan ja turvalliseen kommunikaatioon. Tämän vuoksi kielenkäyttö pysyy myös pääpiirteittäin melko muuttumattomana. On siis syytä laittaa merkille, että suljetussa ryhmässä tuttujen ihmisten seurassa tapahtuva keskustelu luo keskustelutilanteeseen rentoutta. Rento ja luonteva ilmapiiri puolestaan luo pohjan vapaalle ja luontevalle keskustelulle, jolloin myös joissakin piireissä paheksuttu kielten sekoittaminen onnistuu helpommin ilman vaivautuneisuutta. Lappalainen (2009, 134) onkin todennut koodinvaihtoa esiintyvän muun kielenkäytön lomassa enimmäkseen epämuodollisissa tilaisuuksissa, jossa keskustelua käydään tuttujen ihmisten kesken, mikä tukee luomaani päätelmää.

Myös ryhmän yhteiset kielenkäyttötavat vaikuttavat siihen, millä tavoin informantit sisällyttävät ruotsin kieltä keskinäisiin suomenkielisiin keskusteluihinsa. Esimerkiksi yhdessä opitut koulu- ja opiskelumailmaan viittaavat käsitteet, kuten opinto-ohjaus ja ainejärjestö esiintyvät ystäväporukan keskusteluissa ruotsinkielisinä sanoina *studiehandledning* ja *(ämnes)förening*. Kyseisten sanojen käytön takana ei siis ole kielitaidon puute, vaan tietyssä asiayhteydessä opitut sanat ovat jääneet elämään ryhmän sisällä, vaikka ryhmän jäsenet eivät niitä ryhmän ulkopuolella juuri käyttäisikään.

Ympäristön ja keskustelukumppaneiden lisäksi myös puheenaiheella on merkitystä koodinvaihdon ilmenemisen kannalta. Tarkastellessani tämän tutkielman aineistoa havaitsin, että tietyt puheenaiheet luovat otollisemman pohjan koodinvaihdon käytölle. Esimerkiksi koulutukseen ja opiskeluihin liittyvät puheenaiheet saavat usein informantit turvautumaan koodinvaihdon käyttöön viesteissään. Tämä johtuu kuitenkin – ainakin osaksi – informanttien ruotsinkielisestä koulutustaustasta, jonka kautta informantit ovat omaksuneet koulutukseen ja opiskeluihin liittyvän sanaston ruotsin kielellä. Lisäksi suurin osa informanteista opiskelee ruotsinkielisessä oppilaitoksessa, jossa käytetään ruotsinkielistä terminologiaa. Myös muut arkipäiväiset keskusteluaiheet, kuten esimerkiksi harrastuksiin ja muuhun vapaa-ajantoimintaan liittyvät puheenaiheet aikaansaavat koodinvaihtoa keskusteluissa.

Vakavammista puheenaiheista keskusteltaessa kaksikielisten naisten ryhmä kuitenkin turvautuu lähtökohtaisesti suomen kieleen hyvin vähäisillä vieraskielisillä lisäyksillä, tai jopa täysin ilman koodinvaihtoa. Esimerkiksi sairaudesta, surullisuuden tunteesta tai elämän vastoinkäymisistä keskusteltaessa on ryhmän viestinnässä esiintyvä koodinvaihto hyvin marginaalista. Keskustelut, joissa ryhmä pitäytyy lähinnä suomen kielessä, ovat ryhmän huolettoman rentoon, arkipäiväiseen keskusteluun verrattuna hieman vakavampia ja asiallisempia. Tämän seikan pohjalta päättelen, että myös puheenaiheella on merkitystä sille, käytetäänkö keskustelussa koodinvaihtoa vai ei. Koska koodinvaihto on tyyllisesti tunnusmerkkistä, eikä neutraalia, on koodinvaihto vakavammista aiheista keskusteltaessa harvinaisempaa, sillä keskustelun sävyn halutaan olevan neutraali. Tätä päätelmää tukee myös Blomin ja Gumperzin (1972) esittämä teoria tilanteisesta koodinvaihdosta, diglossiasta, jonka peruseriaate perustuu siihen, että yksilö käyttää kieltä keskustelutilanteen ja sen luonteen edellyttämällä tavalla.

Koodinvaihtoa saatetaan joskus käyttää välittämään jotakin tiettyä lisämerkitystä ilmaistun asian kirjaimellisen sisällön ulkopuolelta. Tämänkaltaista koodinvaihtoa kutsutaan metaforiseksi koodinvaihdoksi. (Tieteen termipankki 2022b). Toisinaan koodinvaihdon funktiona on esimerkiksi viestittää symbolista yhteenkuuluvuutta (vrt. Fishman 1971, 234). Aineistossani ilmenevässä koodinvaihdossa ainoaksi metaforiseksi koodinvaihdoksi luokiteltavaksi seikaksi havaitsinkin juuri informanttien tavan osoittaa ryhmään kuuluvuutta. Muun muassa jotkin vain sisäpiirissä käytettävät vierasperäiset ilmaisut nousivat keskusteluissa esiin aika ajoin. Yhtenä esimerkkinä ryhmän sisäpiirisanastosta mainittakoon lausahdus *[IB:s] uppiggande*, joka suomeksi käännettynä voisi olla *[IB:n] piristävä* tai *[IB:n] virkistävä*. Sanaa käytetään ryhmän sisällä kuitenkin sen sisäpiirissä tunnetun lisämerkityksen vuoksi, eikä niinkään sanan kirjaimellisen merkityksen takia.

Osa aineistossani käytetyistä sanoista on lainaperäisiä sanoja ja ilmauksia, jotka ovat vakiintuneet suomalaisten arkikieleen. Tietyt sanat, kuten esimerkiksi sana *retard* 'jälkeenjäänyt' tai kysymykseksi muotoiltu *really?* 'oikeasti?' ovat juurtuneet niin yleisellä tasolla suomenkielisten kielenkäyttöön kuin informanttienikin jokapäiväiseen sanavarastoon. Osa aineistossani esiintyvistä koodinvaihdoksi tulkittavista sanoista ja ilmauksista ovat mitä todennäköisimmin siis tyylivälineitä,

joita etenkin nuoremmat kielenkäyttäjät – kuten esimerkiksi tämän tutkielman informantit – ovat omaksuneet kielenkäyttökäytänteisiinsä (ks. esim. Kalliokoski 2009, 13). Kielenkäyttötapojen ja muodissa olevien lainasanojen käyttö elää kuitenkin aikakausien mukaan, mikä tekee tavanomaisen lainan ja suomen kieleen vakiintuneen lainan erottamisen vielä entistäkin haastavaksi. Tämä seikka vahvistaa entisestään jo aiemmin vedettyä johtopäätöstä siitä, että on vaikea vetää yksiselitteinen johtopäätös siitä, onko joidenkin vieraskielisten ilmausten käytön taustalla koodinvaihtoa vai nykykieleen vakiintunut lainasana.

Vaikka usein koodinvaihdon käytölle onkin löydettävissä selitys, on Shana Poplack (1984) todennut myös, että jokaiselle koodinvaihtoa sisältävälle tilanteelle ei kuitenkaan ole selitystä. Tämä näkemys tukee myös omaa, aineistoni ja aiemman tutkimuksen pohjalta luomaani päätelmää siitä, ettei jokaiseen koodinvaihtotilanteeseen ole löydettävissä täysin vedenpitävää selitystä.

7.3 Koodinvaihto WhatsApp-pikaviestintäpalvelussa

Kolmannen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää, miten koodinvaihto kirjallisessa viestinnässä eroaa puhutussa kielessä ilmenevästä koodinvaihdosta. Koska tarkastelemani aineisto koostuu WhatsApp-pikaviestintäpalvelussa julkaistusta kirjallisesta viestinnästä, keskittän myös pohdintani kirjallisesta viestinnästä WhatsApp-viestinnässä ilmenevään kielenkäyttöön. WhatsAppissa tapahtuva kielenkäyttö eroaa muista tekstiin perustuvista viestintäalustoista muun muassa nopeatempoisuutensa vuoksi, sillä WhatsAppia käytetään usein vapaamuotoiseen viestintään suljetussa keskustelussa.

Kirjallisessa viestinnässä käytettävä koodinvaihto – kuten muukin kielenkäyttö – on usein harkitumpaa, kuin suullisessa keskustelutilanteessa ilmenevä koodinvaihto. Viestiä kirjoittaessaan kielenkäyttäjä pystyy tarkastamaan sanavalintansa ja kielenkäyttönsä vielä kirjoittamisen jälkeenkin ja muokkaamaan sitä halutessaan aina viestin lähettämiseen asti. Suullisessa kommunikaatiossa kielenkäyttäjä taas ei pysty koskaan täysin poistamaan sanomaansa. Myös kielenkäytön tavat, kuten murteiden ja koodinvaihdon käyttö eivät aina ole yhtä luontevasti ilmaistavissa kirjallisessa

kommunikaatiossa kuin suullisessa. Tämä johtunee osaksi siitä, että kirjallisessa kielenkäytössä on totuttu käyttämään enemmän kirjakielen ominaisuuksia sisältävää kieltä kuin puhutussa kielessä. Toisaalta kielenkäyttäjällä on myös enemmän aikaa keskittyä sanavalintoihin kirjoittaessaan kuin puhuessaan, ja siksi koodinvaihdon käytön osuus kirjallisessa viestinnässä saattaa pienentyä.

Siinä missä kirjallinen viestintä ei mahdollista aivan kaikkea, mitä suullisen viestinnän kautta on mahdollista välittää, antaa kirjallinen viestintä kielenkäyttäjälle kuitenkin myös sellaisia mahdollisuuksia, mitä suullisessa kommunikaatiossa on vaikeampi hyödyntää. Koodinvaihtoon liittyen esimerkiksi jonkin tietyn sanan kirjoitusasu voi määrittää sen, millä kielellä sana on ilmaistu. Esimerkiksi tervehdyssanana käytettävä *hei* kuulostaa melko samalta niin suomeksi kuin ruotsinkin kielellä. Sanan suomenkielisestä versiosta sanan ruotsinkielinen vastine eroaa vain yhden kirjaimen verran, sanan viimeisen kirjaimen ollessa *j*. Ääntöasultaan *hei* ja *hej* siis kuulostavat hyvin samanlaisilta, mutta kirjoitettuna ero suomen ja ruotsin kielen välillä näkyy selvästi kirjoitusasussa.

Kirjallisen kielenkäytön edut ovat tuoneet myös lisäarvoa tutkimukselleni, sillä edellä mainitsemani esimerkki suomen kielen *hei*-sanon ja ruotsinkielisen *hej*:n erosta nousee esiin myös tämän tutkielman aineistossa. Tutkielmani informantit käyttävät viestinnässään vaihtelevasti niin tervehdyssanan suomenkielistä kuin ruotsinkielistäkin muotoa, mikä on havaittavissa sanan kirjoitusasua tarkasteltaessa. Mikäli tämän tutkielman tarkastelun kohteena olisi kirjallisen viestinnän sijaan informanttien suullinen kielenkäyttö, olisi *i*- ja *j*-kirjaimen eron havaitseminen haasteellisempaa – jos edes mahdollista.

Aineistoissani toistuu usein *kyllä*-sanaa tarkoittavaa sana *jää*, jonka on muunnella arkisemmassa suomen kielessä käytettävästä sanasta *joo*. Luokittelen *jää*-sanon kattavan koodinvaihdon määritelmän, sillä kyseisen sanan sisällä sekoittuu niin suomenkielinen sana *joo* sekä ruotsin kielestä lainattu *å*, joka ei ole käytössä suomen kielessä. Koodinvaihtoa määritellessäni tässä tutkielmassa olen valinnut mukailla Kovácsin (2009, 24) määritelmää siitä, että koodinvaihto tarkoittaa kahden tai useamman kielen esiintymistä saman keskustelun sisällä. Monikielisten yksittäisten sanojen ollessa tärkeä osa aineistoani, sovellan määritelmän kattamaan myös kahden

tai useamman kielen sekoittumisen yhden sanan sisällä. Tätä sovellettua määritelmää tukee myös Kotilainen (2008, 140), jonka mukaan koodinvaihtoa voi tapahtua myös yhden sanan sisällä. Helpottaakseni yhden sanan sisällä tapahtuvan koodinvaihdon käsittelyä, olen luonut kyseiselle koodinvaihtotyypille käsitteen *sanansisäinen koodinvaihto*. Perustetta uuden käsitteen luomiselle ei olisi välttämättä ollut, jos tässä tutkielmassa oleva aineisto koostuisi kirjallisen kommunikoinnin sijaan suullisesta kielenkäytöstä. Perustan tämän toteamuksen siihen, että suullisessa kommunikaatiossa muun muassa *jää*-sanan kaksikielinen rakenne ei olisi ollut havaittavissa, sillä *o:n* ja *å:n* välinen ero suomenkielisessä puheessa ei ole huomattavan suuri.

Tässä alaluvussa on esitelty, miten koodinvaihto voi ilmetä nimenomaan WhatsApp-viestinnässä, sillä muun tyyppisessä kirjallisessa viestinnässä kielenkäyttö voi saada aivan toisenlaisia vivahteita. Vaikka useimmat kirjalliseen kommunikaation tarkoitetut alustat mahdollistavat samoja asioita kuin WhatsApp, on eri alustoilla käytettävissä kielenkäyttötavoissa eroja.

Kuten WhatsApp-viestiäkin, on myös sähköpostiviestiä tai uutisartikkelia kirjoitettaessa mahdollisuus tarkastaa tekstin sisältö ja kieliasu ennen tekstin lopullista lähettämistä. Niin valmiin sähköpostiviestin kuin uutisartikkelinkin kielellinen ilme eroaa kuitenkin yleensä lopulta WhatsApp-viestistä. Uutisartikkeleille ominaista onkin puhdas ja asiallinen kieli, sillä ne ovat pääasiassa tarkoitettuja välittämään informaatiota neutraalilla tavalla. Ne ovat yleensä myös osoitettu suuremman ihmisjoukon luettavaksi. Sähköpostiviestintää puolestaan hyödynnetään tavallisesti hieman virallisemmissä asiayhteyksissä, kuten esimerkiksi työpaikoilla. Myös yritysten ja kuluttajien välinen kommunikaatio tapahtuu usein sähköpostitse. Tämän vuoksi myös sähköpostiviesteissä käytettävä kieli on usein melko puhdasta ja asiallista. Toki tyylillisiin valintoihin vaikuttavat myös kirjoittajan tavoitteet, mutta neutraalissa informatiivisessa viestissä kirjoitettu kieli pyritään pitämään melko puhtaana ja selkeänä.

WhatsApp-viestintää pidetään yleisesti melko epävirallisena viestintämuotona, ja WhatsAppia käytetäänkin useasti ystävien, perheen ja muiden sellaisten ryhmien kanssa, joiden kanssa käydään vapaa-ajankeskustelua. Toki poikkeuksiakin löytyy,

mutta pääasiassa WhatsApp nähdään epävirallisena viestintäkanavana. WhatsAppissa keskustelun kerran alettua, ei saman vastaanottajan yhteystietoja tarvitse kirjoittaa tai etsiä valikosta uudelleen seuraavaa viestiä lähetettäessä, vaan keskustelukumppaneiden välille avautuu välittömästi oma keskustelusivu, jossa on helppo jatkaa nopeatempoista viestintää ilman erillisen otsikon luomista. Juuri nopeatempoisuutensa vuoksi WhatsApp on oivallinen alusta epämuodolliselle kielenkäytölle, sillä vauhdilla etenevän keskustelun viestejä ei aina tarkasteta mahdollisten virheiden varalta. Monet käyttävät myös suoraa puhekieltä WhatsAppissa, ja nykyään jopa perinteiset tekstiviestit mielletään WhatsAppia virallisemmaksi viestintämuodoksi. WhatsAppin nopeatempoisuuden ja epävirallisen viestintäkanavan aseman vuoksi alusta mahdollistaakin muita edellä mainitsemiani viestintäalustoja paremmin epämuodollisen viestinnän, kuten esimerkiksi koodinvaihdon käytön.

7.5 Tutkielman haasteet ja mahdollisuudet

Tämän tutkielman informanttiryhmän homogeenisuus sekä pieni koko olisivat voineet muodostua haasteeksi tutkielman luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta, sillä pientä ryhmää tutkittaessa on usein vaikeaa vetää yleistettäviä johtopäätöksiä tutkittavasta asiasta. Koska tämän tutkielman tavoitteena oli luoda kuva koodinvaihdosta ilmiönä, eikä siitä, miten nuorten kaksikielisten naisten välisissä keskusteluissa käytetään koodinvaihtoa, oli luonnollista valita välineellinen tapaustutkimus tämän tutkimuksen pääasialliseksi tutkimusmenetelmäksi. Menetelmänä välineellinen tapaustutkimus siis mahdollisti luotettavan ja uskottavan tutkimuksen suorittamisen pienestä informanttiryhmästä huolimatta.

Todelliseksi haasteiksi tutkielmaa tehtäessä muodostui täydellisen objektiivisuuden saavuttaminen, informanttien anonymiteetin suojaaminen sekä aineiston tulkinnanvaraisten kohtien tarkastelu. Objektiivisuuteen liittyvä haaste nousi pintaan tutkielman alkutaipaleilla, sillä tutun informanttijoukon viestinnän tarkastelu aiheutti jotakin ennako-oletuksia eri informanttien kielenkäyttötavoista. Ennako-oletusten huomiotta jättäminen onnistui kuitenkin ongelmitta työn edetessä ja fokuksen siirtyessä tutkimuksen aineistoon.

Informanttien anonymiteetin säilyttäminen oli jokseenkin haasteellista, sillä monista tutkielmassani nähtävillä olevista, aineistostani poimituista esimerkeistä oli poistettava joitakin tietoja anonymiteetin takaamiseksi. Suuri osa aineiston viesteistä nimittäin sisälsi informanteista sellaista tietoa, jotka olisivat saattaneet paljastaa joidenkin informanttien henkilöllisyyden. Koen kuitenkin onnistuneeni suojelemaan informanttieni yksityisyyttä tarkkaavaisuuden ja harkintakyvyn avulla tehdyillä aineiston rajauksilla ilman, että tutkielman ymmärrettävyys kärsi.

Tutkielman informanttien haastattelemisen tutkimusaineiston pohjalta olisi voinut tuoda tutkimukselle lisäarvoa, sillä joissakin aineiston kohdissa oli haasteellista tulkita tiettyjen käytettyjen sanavalintojen ja rakenteiden käyttöön johtaneita syitä. Esimerkiksi informanttien eroja käsittelevässä luvussa nostin esiin informantti BN:n tavan ilmaista kellonaikaa ruotsinkielisellä lyhenteellä *kl.* suomenkielisessä lauseessa. Ruotsinkielisen lyhenteen käyttämiseen johtaneiden seikkojen analysoiminen oli kuitenkin melko haastavaa, sillä ilman haastattelua kyseisen lyhenteen käyttöön johtaneiden syiden päättely jäi arvailujen varaan.

7.6 Eettisyys, luotettavuus ja uskottavuus

Taatakseni eettisyyden tutkielmassani pyrin parhaani mukaan noudattamaan eettisyyden periaatteita tätä tutkielmaa laatiessani. Yhtenä tärkeimpänä eettisenä seikkana tutkielmaa valmisteltaessa oli tutkimuksen informanttien anonymiteetin suojaaminen. Informanttieni henkilöllisyyden suojaamiseksi nimesin tutkielmani informantit kirjainyhdistelmillä, joista heidän henkilöllisyytensä ei ole pääteltävissä. Tämän lisäksi poistin tutkielmassani nähtävillä olevista aineistoesimerkeistä kaikki sellaiset kohdat, joista jonkun tai joidenkin informanttien henkilöllisyys olisi pääteltävissä.

Ennen tutkielman varsinaista alullepanoa varmistin informanttieni halukkuuden osallistua tutkimukseeni pyytäen heiltä jokaiselta kirjallista suostumusta tutkimukseen osallistumisesta. Koska ryhmä, jonka viestintää olen tarkastellut tätä tutkielmaa varten, viestii edelleen aktiivisesti suljetussa WhatsApp-ryhmässään, päätin rajata tässä tutkielmassa käytettävän aineiston päättymään siihen hetkeen, kun

esittelin informanteille tutkimusideani. Tämä päätös perustuu siihen, etteivät informantit voi tiedostaen tai tiedostamattaan enää vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin lähettämällä ryhmään koodinvaihtoa sisältäviä viestejä. Aineiston autenttisuus perustuu siis siihen, että se on muodostunut vuosien saatossa ilman tietoa siitä, että se jonakin päivänä päätyy tarkastelun kohteeksi. Tämä vaikuttaa vahvasti tutkimuksen luotettavuuteen ja uskottavuuteen, sillä tutkimuksen suorittaminen ei itsessään voinut enää tutkimuksen alkaessa vaikuttaa aineiston sisältöön.

Muita eettisyyden periaatteita, joita tässä tutkielmassa on noudatettu, on muun muassa rehellisyys ja todenperäisyys. Tutkielman aineistosta ei ole muutettu mitään tutkimuksen lopputuloksen kannalta tärkeitä seikkoja, sillä vain informanttien nimet ja heidän anonyymiytensä vaarantavat seikat on poistettu tutkielmasta. Tämän lisäksi kaikkien osoitettujen teorioiden todenperäisyys on tarkistettu ja todettu oikeellisiksi tutkielmaa kirjoitettaessa.

Tutkielmassa tarkastellun informanttien vähäinen lukumäärä saattaa näyttytyä lukijalle ongelmana tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta. Koska tutkielmassa on noudatettu välineellisen tapaustutkimuksen mukaista tutkimusmetodia, ei tutkittavan ryhmän suppeus muodostu kuitenkaan ongelmaksi. Tutkimuksen tarkoituksena on nimittäin antaa lukijalleen ymmärrystä koodinvaihdosta ilmiönä, eikä antaa yleispätevää vastausta kaksikielisten naisten muodostamien ystäväporukoiden koodinvaihtotavoista.

Tässä tutkielmassa käytetyn tutkimusaineiston avulla uskon saaneeni luotua konkreettisen kuvan siitä, millä tavoin koodinvaihto ilmiönä voi näyttytyä kaksikielisen ystäväporukan keskusteluissa. Tätä kuvaa sovellettaessa on mahdollista saada myös käsitys siitä, mitä kaikkea koodinvaihto ilmiönä kattaa ja mitä koodinvaihdon avulla voidaan viestiä. Hyödyntämällä aiempaa tutkimusta aineistoni tarkastelemisen rinnalla, onnistuin myös luomaan ymmärrettävän kuvan siitä, mitkä tekijät vaikuttavat koodinvaihdon käyttöön sekä miten suuri merkitys keskustelun asiayhteydellä, osallistujilla ja ympäristöllä on koodinvaihdon ilmenemiselle. Tämän lisäksi aineisto kirjallinen muoto mahdollisti suullisessa viestinnässä ja kirjallisessa vapaa-ajanviestinnässä esiintyvän koodinvaihdon eron tarkastelemisen.

Lisätakseni tutkimukseni luotettavuutta ja uskottavuutta, päätin luoda pohdintani tutkimuksen tuloksista tarkastelemani aineiston ja aiemman tutkimuksen väliseen vuoropuheluun pohjautuen. Yksi tutkimustulosteni uskottavuutta lisäävä seikka on se, että tutkimukseni pohjalta luodut tutkimustulokset pysyivät hyvin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Tämä antoi minulle samalla myös mahdollisuuden tukeutua aiempaan tutkimukseen lopullisia johtopäätöksiä tehdessäni.

8 Lopuksi

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää, minkälaista koodinvaihtoa kaksikielisen ystäväporukan keskinäisessä kirjallisessa vapaa-ajanviestinnässä ilmenee. Koska tutkielma on suoritettu välineellisenä tapaustutkimuksena, on tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena antaa ymmärrystä koodinvaihdosta ilmiönä, eikä pelkästään tutkittavan kohteen käyttämästä koodinvaihdosta. Tutkielman informantit ovat kaikki 25–30-vuotiaita satakuntalaisia kaksikielisiä naisia, jotka ovat käyneet ruotsinkielisen kielisaarekekoulun suomenkielisellä paikkakunnalla. He kommunikoivat keskenään pääasiassa suomen kielellä, mutta ottavat keskusteluihinsa usein vaikutteita muistakin kielistä, kuten esimerkiksi ruotsista ja englannista.

Tutkielman aineisto koostuu kuuden vuoden aikana käydystä viestinnästä, jota on käyty ystäväporukan keskinäisessä WhatsApp-pikaviestintäsovellukseen luodussa suljetussa ryhmässä. Ystävysten välinen kirjallinen viestintä ryhmässä on aktiivista, viikoittain tapahtuvaa arkista keskustelua, ja keskustelu on usein nopeatempoista ja vapaata. Koska informantit tuntevat toisensa hyvin ja pitkän ajan takaa, on keskustelu myös hyvin vapautunutta ja luontevaa.

Tämän tutkielman tärkeimpinä tuloksina selvisi, minkälaista koodinvaihtoa ryhmän viestinnässä esiintyy, mitkä tekijät vaikuttavat koodinvaihdon ilmenemiseen ryhmän keskinäisessä viestinnässä sekä millä tavoin kirjallisessa WhatsApp-viestinnässä käytettävä koodinvaihto eroaa suullisessa kommunikaatiossa tapahtuvasta koodinvaihdosta. Eri koodinvaihtotyyppisiä tarkasteltaessa on todettavissa, että lauseensisäisen koodinvaihdon osuus aineistossa on suurin. Tämän lisäksi myös

vieraskielisten interjektioden, eli tag-koodinvaihdon, ilmeneminen aineistossa on määrällisesti suurta. Koska todettavissa on kuitenkin myös se, että lainan ja koodinvaihdon välille ei aina voida vetää selkeää rajaa (Kolu 2016, 301), olen tutkimuksessani tullut siihen lopputulokseen, että lauseensisäisen koodinvaihdon ja lainojen yhteenlaskettu osuus on dominoiva aineistoni kohdissa, joissa esiintyy eri kielten sekoittumista. Tämän päätelmän pohjalta sain myös aikaan Kolun (2016, 301) toteamusta puoltavan tutkimustuloksen siitä, ettei koodinvaihdon ja lainan ero ole aina määriteltävissä.

Mielenkiintoisena huomiona tässä tutkielmassa selvisi, millä tavoin koodinvaihtoa voi tapahtua myös yhden sanan sisällä. Hybridiyhdistelmät, kuten esimerkiksi suomea ja ruotsia sisältävä sanat *koulunalusmeltdown* ja *rekkabil* (vrt. *rekka-auto* ja *lastbil*), sisältävät kahta tai useampaa kieltä saman sanan sisällä, mutta myös yhdistämättömissä sanoissa saattaa esiintyä aineksia useammasta kuin yhdestä kielestä. Koska kahta kieltä sisältävien sanojen, kuten *jää* ja *mietej*, esiintyvyys aineistossani oli toistuvaa, päädyin luomaan tämänkaltaiselle koodinvaihdolle oman käsitteen *sanansisäinen koodinvaihto*.

Koodinvaihdon käyttöön vaikuttavia tekijöitä pohdittaessa selvisi, että kielenkäyttäjän henkilökohtaiset mieltymykset, taustat sekä tottumukset kielenkäytön suhteen vaikuttavat vahvasti siihen, minkälaista koodinvaihtoa kielenkäyttäjä päätyy kielellisessä kommunikoinnissaan käyttämään. Koska kielenkäyttäjä mukauttaa kielenkäyttönsä tilanteen mukaan (vrt. Börestam ja Huss 2011, 11), on kielenkäytön kannalta olennaista se, missä ja keiden välillä keskustelua käydään. Koska tämän tutkielman informantit ovat käyneet keskustelua suljetussa WhatsApp-ryhmässä läheisten ystävien kesken, on keskusteluissa esiintyvä kirjoitustyyli ja viestien sisällöt erittäin vapaamuotoisia. Muodollisemmissa tilaisuuksissa keskustelevien osapuolien kielenkäyttö on vastavuoroisesti yleensä muodollisempaa (Lappalainen 2009, 134).

Tarkastelemassani aineistossa käytettyyn koodinvaihtoon on vaikuttanut mitä todennäköisimmin myös informanttien tieto siitä, että kaikki ryhmän jäsenet omaavat suomen kielen taidon lisäksi myös ruotsin ja englannin kielen taidon. Tilanteessa, jossa keskusteluun osallistuvat henkilöt omaavat samat kielitaidot, saakin

kielenkäyttäjät mahdollisuuden hyödyntää laajaa kielitaitoaan välittääkseen jotakin tiettyä merkitystä (Börman ja Huss 2001, 74). Tästä syystä kaksikielinen ystäväporukka voikin helposti käyttää muun muassa ruotsin kieltä suomenkielisen viestinnän lomassa.

Kielitaito yhdistettynä tuttuun ja luontevaan keskusteluympäristöön antaa informanteille turvallisen alustan sisällyttää ruotsin- ja englanninkielisiä sanoja suomenkieliseen keskusteluun. Mikäli ystäväporukasta joku olisikin yksikielisesti suomenkielinen, kasvaisi väärinymmärrysten riski koodinvaihtoa käytettäessä, sillä aina ei olisi takeita siitä, että ruotsia ja englantia taitamaton ryhmän jäsen ymmärtäisi sen, mitä koodinvaihtoa sisältävässä viestissä tai keskustelussa yritetään viestittää. Tämä seikka mitä luultavimmin vähentäisi informanttien turvautumista koodinvaihdon käyttöön.

Kieleen ja kielelliseen kanssakäymiseen liittyvät trendit, kuten esimerkiksi sosiaalisen median maailmasta suomen arkikieleen poimitut sanat ja sanonnat aiheuttavat myös kielten sekoittumista keskusteluissa. Esimerkiksi internetin ja teknologian maailmasta poimitut sanat *screenshot* ('kuvakaappaus') ja *laikata* ('tykkätä', 'antaa tykkäys') ovat vakiintuneet niin vahvasti arkisempaan suomen kieleen – etenkin nuoremman väestön osalta – että tämänkaltaisia sanoja käytetään usein vakiintuneina lainasanoina suomenkielisissä vapaa-ajankeskusteluissa. Kyseisen kaltaiset vakiintuneet lainasanat voivat suomenkieliseen lauseeseen liitettyinä muistuttaa vahvasti lauseensisäistä koodinvaihtoa, mutta opitut lainat tulisi kuitenkin käsitellä lainana koodinvaihdon sijasta. Koska monissa tilanteissa lainan ja koodinvaihdon raja ei kuitenkaan ole selkeä, jää toisinaan lopullinen vastuu kielten sekoittumisen tulkinnasta kuitenkin tulkitsijalle itselleen.

Koodinvaihtoa ilmiönä on tutkittu melko paljon ajan saatossa, ja käsitys koodinvaihdon käytöstä on muuttunut negatiivisesta positiivisempaan suuntaan. Aikaisemman käsityksen mukaan kielet tulisi pitää erillään toisistaan tilanteessa kuin tilanteessa ja hinnalla millä hyvänsä (Börestam ja Huss 2001, 11), mutta tänä päivänä koodinvaihtoon suhtaudutaan jo suopeammin. Koodinvaihtoa ei nähdä joka tilanteessa enää niin kutsuttuna ”puolikielisytenä”, vaan koodinvaihtoa tarkastellaan nykyään myös funktiona (vrt. Lappalainen 2009, 136–149).

Koodinvaihtoon liittyvä tutkimus on kuitenkin pohjautunut suurissa määrin suullisen kommunikaation tutkimiseen, minkä vuoksi kirjallisessa kommunikaatiossa ilmenevää koodinvaihtoa olisi aihetta tutkia vielä lisää. Tätä tutkimusta jatkettaessa yhtenä mahdollisuutena olisi tutkia lähemmin, millä tavoin koodinvaihto näyttäytyy erityyppisissä kirjallisissa teksteissä, kuten esimerkiksi sähköpostiviesteissä, julkisissa teksteissä ja kirjallisessa, kahden henkilön välisessä vapaa-ajanviestinnässä. Toinen vaihtoehto olisi keskittää tutkimus kirjoitetussa kielessä ilmenevään sanansisäiseen koodinvaihtoon eli koodinvaihtoon, jota tapahtuu yhden sanan sisällä. Kyseistä ilmiötä tutkittaessa voitaisiin saada selvyys sille, miten ja minkä takia yksittäiset sanat voivat sanan käyttäjän mukaan saada vieraskielisiä nyansseja.

Svensk sammanfattning

Jåå! – Kodväxling förenar språk. En fallstudie om kodväxling i en tvåspråkig vängrupps skriftliga fritidskommunikation i WhatsApp-applikationen

I denna avhandling pro gradu behandlas kodväxlingens förekomst i en tvåspråkig vängrupps Whatsapp-konversationer. Syftet med denna avhandling är att reda ut vilka kodväxlingstyper som förekommer i diskussionerna samt vad som är anledningen till att de olika kodväxlingstyperna används. I denna avhandling tar jag också ställning till de olika kodväxlingstypernas ungefärliga andel i mitt material.

Denna avhandling har formen av en instrumentell fallstudie, vilken också är den huvudsakliga forskningsmetoden i denna avhandling. Mitt mål är att med hjälp av denna undersökning kunna dra slutsatser om hur kodväxling kan visa sig i en sluten, skriftlig diskussion mellan informanter som känner varandra väl och samtidigt reflektera över vilka faktorer som påverkar användningen av de olika kodväxlingstyperna.

Med begreppet *kodväxling* avses växling mellan två eller flera språk i en och samma kommunikationssituation (se Kovács 2009, 24). I en flerspråkig samtalssituation är diskussionens huvudsakliga språk, *matrisspråket*, det språk som skapar grunden för diskussionens språkregler. Grammatiken i diskussionen – till exempel språkliga beteckningar eller kasusändelser – kommer från diskussionens matrisspråk, och även de ord och inslag som kommer från främmande språk anpassas vid behov till matrisspråkets grammatik. De språk utöver matrisspråket som förekommer i diskussionen kallas för sänkta språk. (Kovács 2009, 26).

Andra viktiga begrepp för denna avhandling – utöver begreppen kodväxling och matrisspråk – är *intrasententiell kodväxling*, *intersententiell kodväxling*, *extrasententiell kodväxling*, *tags* och *triggering*. Med intrasententiell kodväxling avses kodväxling inom en och samma mening. Till exempel meningen *eli suunnitelmis ois tjejkväll* är ett tydligt exempel på intrasententiell kodväxling eftersom det sker ett språkbyte från finska till svenska i en och samma mening.

Intersententiell kodväxling innebär i sin tur kodväxling mellan meningsgränser. Ett exempel på en mening med intersententiell kodväxling i mitt forskningsmaterial är meningen *Tällane löytyy jostai vaihtareiden infolehtisest, jonka saa kårkanslienist – anyone up to a party 2morrah?* där språket byts från finska till engelska vid gränsen för två meningar. Extrasententiell kodväxling används oftast i modala uttryck eller diskussionspartiklar. Till exempel är engelska uttryck som *anyway* och *you know* i icke-engelskspråkiga meningar ett exempel på extrasententiell kodväxling. (Jfr Kolu 2016, 300–301 – Kovács 2009, 27).

Med *tag-kodväxling* eller *tags* avses utropsord eller påhäng (Kolu 2016, 301), som till exempel utropsordet *herregud* i en annars finskspråkig mening. Med *triggering* menas i sin tur sådana uttryck som orsakar användning av ett främmande språk i samtalssituationen. Till exempel ett svenskspråkigt ord i en finskspråkig samtalssituation kan leda till ökad användning av svenskan i diskussionen eller till och med byta hela konversationens språk till svenska. Triggering täcker också sådana ord och uttryck som bara fungerar på ett språk samt ord och uttryck som har en viss betydelse på ett bestämt språk för språkanvändaren. (Jfr Kolu 2017, 4).

Informantgruppen för denna avhandling består av sex tvåspråkiga kvinnor från Satakunda i åldersskalan 25–30, vilka alla har gått i en svenskspråkig språköscola i en finskspråkig stad. Informanterna känner varandra redan från barndomen, vilket har gjort att de står varandra nära. Ett nära förhållande mellan informanterna möjliggör i sin tur en naturlig och avslappnad stämning i den slutna Whatsapp-gruppen då de får konversera i ett bekant sällskap.

För att trygga mina informanternas anonymitet har jag namngett varje informant med ett kodnamn med två bokstäver. Informanterna i denna avhandling presenteras med bokstavskombinationerna OA, LM, BN, SH, PV och IB. I de utdrag som jag kopierat från mitt forskningsmaterial till denna avhandling har jag också censurerat all sådan information och sådant material som på något vis kunde avslöja mina informanternas identitet.

Avhandlingens forskningsmaterial består av cirka 16 000 Whatsapp-meddelanden som skickats inom informanternas slutna Whatsapp-grupp under en period på sex år

mellan åren 2015–2021. Gruppdiskussionernas huvudsakliga språk är finska, vilket också är det språk som informanterna oftast använder då de kommunicerar med varandra. Med utgångspunkt i tidigare studier om kodväxling har jag analyserat vilka kodväxlingstyper som förekommer i mitt forskningsmaterial och dragit slutsatser om vilka faktorer som eventuellt har påverkat användningen av kodväxling hos mina informanter.

För att stärka undersökningens trovärdighet och tillförlitlighet fattade jag ett beslut om att grunda slutresultaten för denna undersökning på en dialogformad diskussion mellan mitt forskningsmaterial och tidigare studier. Ett av de viktigaste resultaten av min undersökning är att den intrasententiella kodväxlingens andel i mitt forskningsmaterial är dominerande i jämförelse med de andra kodväxlingstyperna. Det är dock viktigt att komma ihåg skillnaden mellan kodväxling och lån även om de båda innebär användning av ett främmande språk. På grund av att det inte alltid är möjligt att dra entydiga slutsatser om vad som ska kategoriseras som kodväxling respektive lån (Kolu 2016, 301), kombinerar jag dessa två till en helhet och drar slutsatsen att intrasententiell kodväxling och lån tillsammans utgör den kategori som är dominerande i de delar av mitt forskningsmaterial som innehåller språkväxling.

Tag-kodväxling förekommer också i en relativt stor omfattning i forskningsmaterialet. De andra kodväxlingstyperna är också representerade i forskningsmaterialet, men den intersententiella kodväxlingens förekomst är snarare slumpmässig än regelbundet återkommande i jämförelse med intrasententiell kodväxling och tag-kodväxling, och den extrasententiella kodväxlingens andel i forskningsmaterialet är relativt marginell.

I och med att undersökningens informanter använde kodväxling på många olika sätt kunde jag dra slutsatsen att användningen av kodväxlingen främst är beroende av språkanvändarens personliga bakgrund, vanor och preferenser i stället för några generaliserbara faktorer. Även språkliga trender till exempel från engelskan påverkar det finska vardagsspråket, vilket syns i vissa informanternas språkbruk. Denna slutsats synliggörs i denna avhandling när man observerar hur stora skillnader i användningen av kodväxling det finns mellan informanterna i en mycket homogen grupp.

Genom denna undersökning lyckades jag dra trovärdiga slutsatser för de olika kodväxlingstypernas förekomst i informantgruppens språkbruk. Jag anser också att mina reflektioner kring orsakerna till valet att använda kodväxling i kommunikationssituationer stämmer väl överens med verkligheten. På grund av informantgruppens homogenitet och det låga deltagarantalet är det ändå svårt att dra generaliserbara slutsatser av denna undersökning, men som en vägledare för studier om kodväxling i skriftliga kommunikationssituationer fungerar den väl.

Lähteet

Blom, Jan Petter & Gumperz, John J. 1972: Social meaning in linguistic structure: Code-switching in Norway. Teoksessa J. Gumperz, & D. Hymes (Eds.), *Directions in sociolinguistics* s. 407–434. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Bloomfield, Leonard 1933: *Language*. Compton Printing Ltd.: London.

Börestam, Ulla & Huss, Leena 2001: *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Studentlitteratur: Lund.

Dufva, Hannele & Pietikäinen, Sari 2009: *Moni-ilmeinen monikielisyys*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Fishman, Joshua 1971: The sociology of language: An interdisciplinary social science approach to language in society. Teoksessa: Fishman Joshua A. (toim.): *Advances in the sociology of language. Vol 1. Basic concepts, theories and problems: Alternative approaches* s.234. Gruyter: Haag.

Gumperz, John J. 1982: *Discourse strategies*. Cambridge University press: Cambridge.

Kalliokoski, Jyrki 2009: Tutkimuskohteena monikielisyys ja kielten kohtaaminen. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki – Kotilainen, Lari – Pahta, Päivi 2009: *Kielet kohtaavat*. SKS: Helsinki.

Kalliokoski, Jyrki – Kotilainen, Lari – Pahta, Päivi 2009: *Kielet kohtaavat*. SKS: Helsinki.

Kolu, Jaana 2016: Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors Matrisspråk, morfosyntaktisk integrering och anpassningsstrategier. Teoksessa A. W. Gustafsson, L. Holm, K. Lundin, H. Rahm, & M. Tronnier (Eds.), *Svenskans beskrivning 34: Förhandlingar vid trettiofjärde sammankomsten* s. 299–310. Lund University: Lund.

Kolu, Jaana 2017: ”*Me ollaan mukana tässä experimentissä*”: *lingvistiska resurser och språkpraktiker i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Kotilainen, Lari 2008: Englanti suomenkielisissä chat-keskusteluissa. Teoksessa Onikki-Rantajääskö, Tiina & Siirainen, Mari 2008: *Kieltä kohti* s. 128–142 Otava: Keuruu.

Kovács, Magdolna 2009: Koodinvaihto ja kielioppi. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki – Kotilainen, Lari – Pahta, Päivi 2009: *Kielet kohtaavat* s. 24–45. SKS: Helsinki.

Lappalainen, Hanna 2009: Koodinvaihto ja sen funktiot suomenkielisissä keskusteluissa. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki – Kotilainen, Lari – Pahta, Päivi 2009: *Kielet kohtaavat* s.123–155. SKS: Helsinki.

Martin, Maisa 2016: *Monikielisyys muutoksessa* <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2016/monikielisyys-muutoksessa> [Viitattu 20.10.2021].

Mohanty, Ajit 2019: *The multilingual reality: Living with languages*. Multilingual Matters: Bristol, UK.

Muysken, Pieter 2007: Mixed codes. Teoksessa Auer, Peter & Wei, Li 2007: *Handbook of multilingualism and multilingual communication* s.315-339. Mouton de Gruyter: Berlin.

Paananen, Laura 2011: *Naamakirja kotoisaksi* https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/satunnaisesti_kirjoittava_kotuslainen/naamakirja_kotoisaksi.9013.blog [Viitattu 30.12.2021].

Poplack, Shana 1984: *Borrowing, code-switching and interference*. Uppsala universitet: Uppsala.

Posti, Jutta 2014: *Puhetyyli vaihtelee tilanteen mukaan*
<https://www.kieliluotsi.fi/lokikirja/puhetyyli-vaihtelee-tilanteen-mukaan/> [Viitattu 4.1.2022].

Stake, Robert E. 1995: *The art of case study research: perspectives on practice*. SAGE Publications Inc: Thousand Oaks, California.

Sylve, Andreas 2016: *Upplands diftonger. Variation och geografisk utbredning*. Uppsala universitet: Uppsala.
<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1073180/FULLTEXT01.pdf> [Viitattu 6.1.2022].

Tieteen termipankki 2021: *Monikielisyys*
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:monikielisyys> [Viitattu 12.11.2021].

Tieteen termipankki 2022a: *Hybridikieli*
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:sekakieli> [Viitattu 2.1.2022].

Tieteen termipankki 2022b: *Metaforinen koodinvaihto*
https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:metaforinen_koodinvaihto [Viitattu 4.1.2022].

Tieteen termipankki 2022c: *Kreoli*
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kreoli> [Viitattu 10.1.2022].

Tieteen termipankki 2022d: *Pidgin | Pidginkieli | Pidgin-kieli*
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:pidgin> [Viitattu 10.1.2022].

Vuori, Jaana: Tapaustutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/tapaustutkimus/> [Viitattu 26.10.2021].

WhatsApp LL: *Ominaisuudet*

<https://www.whatsapp.com/features> [Viitattu 28.10.2021].

WhatsApp

LL:

Tietoja

WhatsAppista

<https://www.whatsapp.com/about> [Viitattu 28.10.2021].